

Die outentieke weergawe van die Bloedrivier Gelofte (1838)

**Verslag van die Teokratiese Komitee aan die
Geloftevolk Koördineringskomitee**

deur

P.R. Swanepoel

en

P.C. Groenenstein

(in opdrag van die Teokratiese Komitee van die Geloftevolk.)

26 Augustus 2011

Voorgelê ter vervulling van die opdrag om vas te stel watter weergawe van die Bloedrivier Gelofte (1838) as mees outentiek beskou moet word.

Hul storm! hul storm! die swarte drom,
En skreeu en bokspring soos hul kom.
Maar in die Treklaer is dit stil,
Want elke Boer weet wat hy wil.
Sy oog hou wag; sy hart herhaal
Die vroom gelofte elke maal,
En naas hom staan sy sanna klaar,
Die kruit en koeëls lê bymekaar.¹

Theo Wassenaar

¹ Nienaber, P.J., *Afrikaanse Verhalende Verse* (Elfde Druk), pp. 97-99.

Inhoud

Inhoud.....	3
Afkortings.....	7
Voorwoord	8
I. Inleiding.....	9
1. Die opdrag aan die Teokratiese Komitee	9
1.1. Agtergrond m.b.t. die opdrag	9
2. Probleemstelling	10
3. Metodiek.....	11
4. Woordomskrywings	12
4.1. Gelofte	12
4.2. Geloftevolk.....	12
4.3. Geloftevolk Kōördineringskomitee	12
4.4. Gemeentes.....	13
4.5. JHWH.....	13
4.6. Mutatis mutandis.....	13
4.7. Outentiek	13
4.8. Teokratiese Komitee	13
4.9. Verbatim kopie.....	14
4.10. Volksgeloftes.....	14
4.11. Volksvergadering.....	14
II. Die verskillende weergawes van die Bloedrivier Gelofte:.....	15
1. W.E.G. Louw.....	15
2. G.B.A. Gerdener	15
3. H.J. Hofstede	16
4. S. A. Cilliers.....	16
5. A.W.J. Pretorius.....	16
6. J.G. Bantjes.....	17
III. Vraag 1: Wanneer is die dokument te voorskyn gebring?	18

1.	W.E.G. Louw.....	18
2.	G.B.A. Gerdener	18
3.	H.J. Hofstede Jr	18
4.	S. A. Cilliers.....	18
5.	A.W.J. Pretorius.....	19
6.	J.G. Bantjes.....	19
7.	Gevolgtrekking	19
IV. Vraag 2: Waar is die dokument te voorskyn gebring?		21
1.	W.E.G. Louw.....	21
2.	G.B.A. Gerdener	21
3.	H.J. Hofstede	21
4.	S. A. Cilliers.....	22
5.	A.W.J. Pretorius.....	22
6.	J.G. Bantjes.....	22
7.	Gevolgtrekking	23
V. Vraag 3: Deur wie is dit te voorskyn gebring?.....		24
1.	W.E.G. Louw (1913-1980)	24
2.	G.B.A. Gerdener (1881-1967)	24
3.	H.J. Hofstede (1837-1881)	25
4.	S. A. Cilliers (1801-1871)	25
5.	A.W.J. Pretorius (1798-1853).....	26
6.	J.G. Bantjes (1817-1887)	27
7.	Gevolgtrekking	27
VI. Vraag 4: Uit watter vooraf bestaande materiaal is dit te voorskyn gebring?.....		29
1.	W.E.G. Louw.....	29
2.	G.B.A. Gerdener	29
3.	H.J. Hofstede	30
4.	S. A. Cilliers.....	30
5.	A.W.J. Pretorius.....	30
6.	J.G. Bantjes.....	31
7.	Gevolgtrekking	31

VII. Vraag 5: In watter oorspronklike vorm is dit te voorskyn gebring?.....	32
1. W.E.G. Louw.....	32
2. G.B.A. Gerdener.....	32
3. H.J. Hofstede.....	32
4. S. A. Cilliers.....	33
5. A.W.J. Pretorius.....	33
6. J.G. Bantjes.....	33
7. Gevolgtrekking.....	34
VIII. Vraag 6: Watter bewyswaarde het die inhoud?.....	35
1. W.E.G. Louw.....	35
2. G.B.A. Gerdener.....	35
3. H.J. Hofstede.....	38
4. S. A. Cilliers.....	39
5. A.W.J. Pretorius.....	40
6. J.G. Bantjes.....	41
7. Gevolgtrekking.....	42
IX. Samevattend.	43
1. Samevatting van die vrae.....	43
1.1. Vraag 1. Wanneer is die dokument te voorskyn gebring?.....	43
1.2. Vraag 2. Waar is die dokument te voorskyn gebring?.....	43
1.3. Vraag 3. Deur wie is dit te voorskyn gebring?.....	44
1.4. Vraag 4. Uit watter vooraf bestaande materiaal is dit te voorskyn gebring?.....	44
1.5. Vraag 5. In watter oorspronklike vorm is dit te voorskyn gebring?.....	44
1.6. Vraag 6. Watter bewyswaarde het die inhoud?.....	45
1.7. Samevattende gevolgtrekking m.b.t. die vrae:.....	46
2. Invloed van die outeurs.	46
2.1. W.E.G. Louw.....	46
2.2. G.B.A. Gerdener.....	46
2.3. H.J. Hofstede.....	47
2.4. S. A. Cilliers.....	47
2.5. A.W.J. Pretorius.....	48

2.6.	J.G. Bantjes.....	48
2.7.	Samevatting en gevolgtrekking m.b.t. die invloed van die outeurs:	49
X.	Gevolgtrekking en verdere aanbevelings.....	50
1.	Finale Gevolgtrekking.....	50
2.	Aanbeveling m.b.t. Outentiekheid.....	50
3.	Aanbeveling m.b.t. regstelling.	51
	Die Gelofte van Bloedrivier, 9-16 Desember 1838	51
	<i>Opmerking:</i>	51
4.	Aanbevelings m.b.t. implimentering.....	52
XI.	Aanhangsels.....	53
	Aanhangsel 1: Aanvaarde Nederlandse vorm van die Gelofte.	53
	Aanhangsel 2: Volksverklaring m.b.t besluite geneem te Vegkop Geloftefeesterrein, 25-27 September 2009.	54
	Aanhangsel 3: Mediavystelling van die Volksvergadering gehou op 8-10 Oktober 2010 te Nampopark, Bothaville.	57
	Aanhangsel 4: Korrespondensie met Historici.....	59
XII.	Bronne.....	73

Afkortings

CVO	Christelike Volkseie Onderrig
e.a.	en andere
FAK	Federasie van Afrikaans Kultuurvereniginge
GKK	Geloftevolk Koördineringskomitee
INEG	Instituut vir Eietydse Geskiedenis
m.b.t.	met betrekking tot
o.a.	onder andere
TK	Teokratiese Komitee
UOVS	Universiteit van die Oranje Vrystaat
UNISA	Universiteit van Suid-Afrika
UP	Universiteit van Pretoria

Voorwoord

Die grootste erkenning m.b.t. hierdie werk gaan aan ons hemelse Vader wat Homself aan Abraham, Isak, Jakob en Moses bekend gestel het as JHWH [JaHWeH]], en deur die vertalers van die Bybels in Afrikaans onderskeidelik met *die HERE* en *die Here* vertaal is. Hierdie werk handel oor die Geloofte van 9 tot 16 Desember 1838 wat in aanbod tot kontrak aan die HERE [JHWH] voorgelê is, deur Hom aanvaar is, bekragtig is en met die bloed van drie gewonde voortrekkers beseël is, waaronder die bevelvoerder en inisieerder van die Geloofte.

Verder word hierdie werk opgedra aan die mans, vroue en kinders wat oor die eeue die herdenking van hierdie dag getrou in stand gehou het.

Hierdie komitee verleen hiermee ook erkenning aan Schalk W Jacobsz wat die joernaal van die Uitgewekene Boere, soos gepubliseer in *De Zuid-Afrikaan 14 Juny* [sic] 1839, vertaal het, en in sy boek: *Die Verbond by Bloedrivier*, opgeneem het. Hierdie werk het die lede van die komitee tot die besef gebring dat die huidige toedrag van sake m.b.t. die jaarlikse herdenking en aflegging van die Geloofte nie in ooreenstemming is met die oorsprong daarvan nie.

Dit is hierdie komitee se hartsbegeerte dat die Gelooftevolk hul hemelse Vader sal liefhê met hul hele hart, siel en verstand, dat hul hierdie werk ernstig sal opneem en alles in die stryd sal werp om hierdie Geloofte te betaal soos dit voorgeskryf is in die Skrifte [Bybel].

Vrede

I. Inleiding

1. Die opdrag aan die Teokratiese Komitee

Tydens die Geloftevolke Koördineringskomitee (GKK) vergadering van 26 en 27 November 2010, gehou te Dankbaar CVO Skool Bloemfontein, is opdrag aan die Teokratiese Komitee (TK) gegee om ondersoek in te stel na watter weergawe van die Bloedrivier Geloofte (1838) as die mees outentieke beskou moet word². Verder het die opdrag gelui dat historici en ander kundiges in hierdie verband geraadpleeg moes word³, en dat tersaaklike dokumentasie wat tydens die vergadering deur P.R. Swanepoel [*Flip*] voorgelê is, in aanmerking geneem moes word.

1.1. Agtergrond m.b.t. die opdrag

Tydens die Volksvergadering te Vegkop, 24 - 27 September 2009 is o.a. die volgende besluite geneem⁴:

Besluit 1. *Die Geloftevolke se vrywordingsproses moet geskoei word op die grondslag van die Volksgeloftes.*

Besluit 9. *Dat die nakoming van die Volksgeloftes 'n Teokratiese staatsmodel vereis. 'n Komitee is saamgestel om die funksionering van 'n Teokratiese staatsbestel te ondersoek om by 'n volgende Volksvergadering aan die Volk voor te lê vir oorweging.*

Tydens 'n opvolg Volksvergadering gedurende 8 - 10 Oktober, te Nampo Park (Bothaville) is o.a. as volg besluit⁵:

Besluit 1. *Dat die vergadering 'n omvattende kommunikasieveldtog van stapel sal stuur om 'n vryheidsvisie by die Geloftevolke te skep en die vryheidsideaal tot op grondvlak in die harte van ons volke in te dra. Hierdie vryheidsvisie moet gebaseer word op 'n terugkeer na God en sy Woord. Die verlange om die heilige ooreenkomste met ons Vader te eerbiedig, moet die sentrale motivering vir ons vryheid wees en die primêre aksie moet gerig wees op geestelike weerbaarheid.*

² G.K.K., *Notule van 'n vergadering van die GKK*, 26 en 27 November 2010, p.3, par. 5.1.

³ Aanhangsel 4: Korrespondensie met Historici.

⁴ Aanhangsel 2: G.K.K., *Volksverklaring*, 2009-10-10.

⁵ Aanhangsel 3: G.K.K., *Mediaverklaring*, 2010-10-15.

Tydens die GKK vergadering van 26 en 27 November 2010, met die oog op die implementering van besluit 1 van die Nampo Park Volksvergadering, het 'n probleem ontstaan welke weergawe van die Bloedrivier Gelofte (1838) gebruik moet word in die korrespondensie van die GKK. By die gebrek aan eensgesindheid binne die GKK is daar besluit om die TK te taak om die mees outentieke weergawe vas te stel.

Omdat die vrywordingsproses van die Geloftedolk geskoei moet wees op die grondslag van die Volksgeloftes (Besluit 1 van die Vegkop Volksvergadering⁶), is dit noodsaaklik dat daar uitsluitel verkry moet word oor 'n amptelike weergawe van die Bloedrivier Gelofte (1838).

2. Probleemstelling

Weens die verskeidenheid van beweerde outentieke weergawes van die Bloedrivier Gelofte (1838) bestaan daar al vir baie jare meningsverskille binne die volk oor welke weergawe van die Gelofte die mees outentieke is.

Die bestudering van geskiedenis behels dat die student daarvan hom/haar vergewis van al die beskikbare bronne rondom die onderwerp wat hy of sy ondersoek. Omdat nuwe bronne of feite van tyd tot tyd te voorskyn kom, moet die student hom of haar nie laat mislei deur die populêre of tradisionele weergawes daarvan nie, maar slegs deur die feite van die saak. Prof. P.S. de Jongh meld in sy biografie oor Sarel Cilliers: *Sarel Cilliers* (Perskor, 1987), dat tradisionele opvattinge en menings nie altyd die toets van wetenskaplike navorsing deurstaan nie⁷.

Dikwels sal die student dan gekonfronteer word met nuwe feite, wat nie strook met die algemeen aanvaarde opvatting nie. Waar historici en lekeskrywers in die verlede durf waag het om nuwe feite aan die lig te bring, het dit in meer as een geval daartoe gelei dat hulle hul die gramskap van vele op die hals gehaal het. Prof. C.J. Uys maak melding dat hy as't ware sy kop in 'n bynes gestee het, toe hy durf waag het om die aanvaarde opvatting te bevraagteken⁸. Die berugte "teer en veer" voorval van prof. Floors van Jaarsveld op 28 Maart 1979 in die senaatsaal van die UNISA kampus, kort voordat hy 'n lesing oor die afdwingbaarheid van die Sondagklousule in die Gelofte sou lewer, kan ook in die verband gestel word⁹. Die teendeel is darem seker ook waar, waar nuwe feite dikwels met ope arms aanvaar word.

⁶ Aanhangsel 2: G.K.K., *Volksverklaring*, 2009-10-10.

⁷ De Jongh, P.S., *Sarel Cilliers*, Perskor, 1987, Voorwoord.

⁸ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?* Historia 3(2), Junie 1958, p.100.

⁹ Hoofstad, 1979-03-29 *Aanranding op Prof: Polisie tree op*, p.1; The Natal Witness (Redaksioneel), 1979-03-30 *Tar and Feathers*, p.12.

3. Metodiek

Ten einde hierdie probleem die hoof te bied gaan die verskillende bronne van die weergawes aan die hand van die 'histories kritiese metode' gemeet word. Die vrae waaraan elke dokument onderwerp sal word sal dan soos volg wees:

- Wanneer is dit te voorskyn gebring?
- Waar is dit te voorskyn gebring?
- Deur wie is dit te voorskyn gebring?
- Uit watter vooraf bestaande materiaal is dit te voorskyn gebring?
- In watter oorspronklike vorm is dit te voorskyn gebring?
- Watter bewyswaarde het die inhoud?

Aan die einde van elk van die ses vrae sal die antwoorde beoordeel word om te bepaal watter weergawe van die Bloedrivier Geloofte (1838) die beste voldoen aan die reëls van outentiekheid. Al die vrae se gevolgtrekkings sal dan ook samevattend beoordeel word ten einde vas te stel welke weergawe as die mees outentieke beskou moet word. Die outeurs se invloed op die Geloofte sal ook bespreek word.

Die volgorde waarvolgens die outeurs en hul bronne in die analise behandel word is gegrond op die datum waarop die werk ontstaan het, naamlik van die jongste tot die oudste.

Binne die konteks van die analise waaraan hoofsaaklik die verskillende weergawes van die Bloedrivier Geloofte onderwerp is, kon die res van die aangehaalde bronne nie buite rekening gelaat word nie. Let egter op dat daar voortdurend op die verskillende weergawes van die Geloofte gefokus is.

4. Woordomsrywings

4.1. Geloŧe

Binne die raamwerk van hierdie verslag verwys Geloŧe na die geloŧe wat op die 9de Desember 1838 by die Blyrivier [latere Wasbankrivier] vir die eerste keer afgelê is. Die gedagte rondom die aflegging van geloŧes het sy oorsprong binne die Bybel, wat die belangrikste geskrif was vir die Voortrekkers. Daarnaas was werke van verskeie “oude skrywers” tot beskikking van die Voortrekkers, waarvan W.A. Brakel seker die bekendste was¹⁰.

4.2. Geloŧtevolk

Die verwysing na Geloŧtevolk het betrekking op daardie Volk wat teen Desember 1838 deur die Geloŧe van Van Riebeeck van 1654, asook deur die Geloŧe van Bloedrivier aan die HERE [JHWH] verbonde was. Teen 1880 het die Geloŧe van Paardekraal die geloŧtekarakter van hierdie Volk bevestig en na die Slag van Majuba is die band van die verbond tussen die Almagtige God en hierdie geringe Volkie internasionaal geïllustreer. Die Geloŧte is die mees uitstaande kenmerk van hierdie volk, wat alhoewel in Afrika gebore, en as Boer die binneland getem, bewerk en benut; al vir 172 jaar die Geloŧe eerbiedig en bo die sterk Afrikaner- en Boere identiteit, die naaste aan sy God kom in die benaming Geloŧtevolk.

Die bewoording van die 1838 Geloŧe bevat ‘n inherente Vryheidsmanifes wat met die bestudering daarvan voorsiening maak vir die soewereiniteit van hierdie Volk, en verdien om in diepte ondersoek te word.

4.3. Geloŧtevolk Koördineringskomitee

Hierdie komitee, wat ook as die GKK bekend staan, het gedurende die eerste Volksvergadering te Vegkop [September 2009] tot stand gekom met die doel om die besluite van daardie vergadering ten uitvoere te bring. Op die daaropvolgende Volksvergadering te Nampo Park [Oktober 2010] is die komitee hersaamgestel ten einde die besluite daarop geneem, uit te voer.

¹⁰ Raath, A.W.G., Erlank, E., *Die teologiese agtergronde van die Voortrekkergeloŧe (1838)*, HTS 57(3&4) 2001, p.909.

Die komitee is nie 'n organisasie nie en bestaan net van vergadering tot vergadering vir solank die Volk die bestaan daarvan regverdig.

4.4. Gemeentes

Die gemeentes waarna hier verwys word is die drie gemeentes wat tydens die Strafekspedisie tot stand gekom het en die Geestelike been van die opmars teen die vyand gevorm het. Hul was onder leiding van Cilliers, Landman en Joubert.

4.5. JHWH

Volgens die *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal* [(HAT), Perskor, Tweede hersiene uitgawe, eerste druk 1979; beteken JHWH die volgende: Jah-we(h)' (uitspr. ja-w è). (Hebr.) Naam van die God van Israel, gewoonlik aangedui deur 'n woord met vier letters JHWH, waarvan die uitspraak onseker is omdat die Jode uit ontsag die heilige naam nie wou uitspreek nie.

4.6. Mutatis mutandis

Volgens die *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal* [(HAT), Perskor, Tweede hersiene uitgawe, eerste druk 1979; beteken Mutatis mutandis die volgende: Met die nodige veranderinge.

4.7. Outentiek

Volgens die *Verklarende Afrikaanse Woordeboek* [VAWB], J.L. VAN SCHAİK PRETORIA, 1972; beteken outentiek die volgende: eg, oorspronklik, betroubaar, geloofwaardig.

4.8. Teokratiese Komitee

Hierdie komitee het in terme van besluit 9 van die Vegkop Volksvergadering tot stand gekom ten einde beslag daaraan te gee. Besluit 9. Dat die nakoming van die Volksgeloftes 'n Teokratiese staatsmodel vereis. 'n Komitee is saamgestel om die funksionering van 'n

Teokratiese staatsbestel te ondersoek om by 'n volgende Volksvergadering aan die Volk voor te lê vir oorweging.

Voortspruitend hieruit is 'n Konsep Teokratiese Grondwet aan die ontwikkel, waardeur die Geloftesvolk haarself wil regeer sou sy 'n land uit die Hand van haar God ontvang, waar en wanneer dit Hom behaag.

4.9. Verbatim kopie

Woordelike afskrif. Om 'n afskrif te maak van 'n dokument wat woord vir woord ooreenstem met die oorspronklike.

4.10. Volksgeloftes

Die Geloftesvolk is deur drie geloftes aan die HERE [JHWH] verbonde, naamlik die Van Riebeeck Gelofte van 1654, die Bloedrivier Gelofte van 1838 en die Paardekraal Gelofte van 1880.

4.11. Volksvergadering

Hierdie begrip verwys na die vergaderings van die Geloftesvolk wat d.m.v. landswye kennisgewings byeengekom het by Vegkop [2009] en Nampo Park [2010].

II. Die verskillende weergawes van die Bloedrivier Gelofte:

Daar is op die volgende weergawes besluit aangesien ander minder bekende weergawes nie in wese hiervan afwyk nie, en omdat dit die verskillende weergawes is waaraan historici en lekeskrywers die meeste outentiekheid verleen. W.E.G. Louw se weergawe, wat 'n verwerkte vertaling van die "aanvaarde Nederlandse weergawe"¹¹ is, is bygebring omdat dit die weergawe is wat tans algemeen in gebruik is. Dit pryk ook in goue letters op 'n muurpaneel in die Voortrekker-Gedenkkerk in Pietermaritzburg, omring deur honderde knopkieries en assegaie in wit sementteëls¹².

1. W.E.G. Louw

*"My broeders en mede- landgenote, hier staan ons voor die heilige God van hemel en aarde om 'n gelofte aan Hom te doen, dat, as Hy ons sal beskerm en ons vyand in ons hand sal gee, ons die dag en datum elke jaar as 'n dankdag, soos 'n sabbat sal deurbring; en dat ons 'n huis tot Sy eer sal oprig waar dit Hom behaag; en dat ons ook aan ons kinders sal sê dat hul met ons daarin moet deel tot nagedagtenis ook vir die opkomende geslagte; want die eer van Sy Naam sal verheerlik word deur die roem en die eer van die oorwinning aan Hom te gee."*¹³

2. G.B.A. Gerdener

*"Mijne broeders en medelandgenoten, hier staan wij tans op een ogenblik voor een heilige God van hemel en aarde om een belofte aan Hem te beloven, als Hij met Zijn bescherming met ons zal wezen, en onze vijand in onze handen zal geven dat wij hem overwinnen, dat wij die dag en datum elke jaar als een verjaarsdag en een dankdag zoals een Sabbat in Zijn eer zal doorbrengen, en dat wij een tempel tot Zijn eer stichten zal, waar het Hem zou behagen, en dat wij ook aan onzen kinderen zal zeggen, dat zij met ons erin moeten delen, tot gedachtenis ook voor onze opkomende geslachten. Want de ere van Zijn Naam daardoor zal verheerlikt worden, dat de roem en eer van overwinning aan Hem zal worden gegeven."*¹⁴

¹¹ INEG, Bloemfontein: PV 202 lêer 1/2/3/2/5: Notule van 'n vergadering van die Uitvoerende Komitee van die FAK, 1962-02-07, p.9 (Verwys die Aanvaarde Nederlandse vorm); Aanhangsel 1.

¹² Le Roux, P.R. (argitek), *Simboliek van die Voortrekker-Gedenkkerk*, Die Kerkbode, 1965-12-15, p.1605.

¹³ INEG, Bloemfontein: PV 202 lêer 1/2/3/2/5: Notule van 'n vergadering van die Uitvoerende Komitee van die FAK, 1962-02-07, p.9 (Verwys die Afrikaanse verwerking).

¹⁴ Gerdener, G.B.A., *Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag* (3de Uitgaaf), pp. 67-68.

3. H.J. Hofstede

“Dat allen biddende in geest en in waarheid van God zoude vragen om eene volkome overwinning op hunne vijand, en dat, als de overwinning op hun gebed geschonken werd, zij dien dag jaarlijks als een feestdag ter eere van God doorbrengen en een tempel ter zijne eer stichten zoude, waar het Hem zoude behagen, opdat het nageslacht nooit zoude vergeten, hoe de Heer hun Vaders uit zoo grooten nood geholpen had”¹⁵

4. S. A. Cilliers

“Mijne Broeders en mede-landgenoten, hier staan wij thans, op eene Ogenblik voor een Heilige God, van Hemel en aarde, om een belofte aan hem te beloven, als hij met zijne bescherming, met ons zal wezen, en onze vijand in onze handen, zal geven dat wij hem overwinnen, dat wij die dag, en de datum, elk jaar als een verjaarsdag, en een dankdag, zoo als een Sabbath, en zijne eere, dienen zal, doorbrengen en dat wij het ook aan onzen kinderen zal zeggen, dat zij met ons er in moeten deelen, tot gedachtenis, ook voor ons opkomende geslagten, en als iemand is die er onder bezwaard bevind, dat die dan van deze plaats, weg moeten gaan, Want de eere van zijn naam, daardoor zal verheerlijk worden, dat de roem en eer van overwinning, aan hem zal worden gegeven, Ik zeide ook verder, dat wij in de gebed zamen moeten deelen, die tot den troon van Zijne Genade zal worden opgezonden, en zoo voor, en ik bereyde mijne handen, na de Hemel uit, in naam van ons allen”¹⁶

5. A.W.J. Pretorius

“Verder wens ik UE. Ook ter kennis te brengen, dat wy alhier onder elkander besloten hebben, om den dag onzer overwinning, zynde Zondag den 16 dezer maand December, onder ons gansche geslacht te doen bekend worden, en dat wy het aan den Heer willen toewyden, en vieren met Dankzeggingen, zoo als wy, voor dat wy tegen den vyand streden, in het openbare gebed beloofd hebben, zoo ook, dat zoo wy de overwinning verkrygen mogen, wy den Heere tot zyns naams gedachtenis, een huis stichten zullen, alwaar Hy ons zulks aanwyzen zal; welke geloften wy nu ook hopen te betalen, met de hulp des Heeren, nu hy [sic] ons gezeggend, en onze gebeden verhoord heeft.”¹⁷

¹⁵ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, p.45.

¹⁶ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, p.58; Lion Cachet, F., *De Worstelstrijd der Transvalers (2de druk)*, p.196; Gerdener, G.B.A., *Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag (3de Uitgaaf)*, pp. 121-122.

¹⁷ *De Zuid-Afrikaan*, 15 Februari [sic] 1839.

6. J.G. Bantjes

“dat hy aan den Almagtigen eene gelofte doen wilde (indien allen wel wilden),—“om zoo de Heere ons de overwinning geven mogt, een Huis tot zynes Grooten Naams gedachtenis te stichten, alwaar het Hem zal behagen”— en dat zy ook moesten afsmeken, de hulp en bystand van God, om deze gelofte zeker te kunnen volbrengen, en dat wy den dag der overwinning, in een boek zullen aantekenen, om dezelve bekend te maken, zelfs aan onze laatste nageslachten, op dat het ter Eere van God gevierd mag worden.”¹⁸

¹⁸ *De Zuid-Afrikaan*, 14 Juny [sic] 1839 (Byvoegsel Bantjes Joernaal).

III. Vraag 1: Wanneer is die dokument te voorskyn gebring?

1. W.E.G. Louw

In 1962¹⁹ het W.E.G. Louw 'n Afrikaanse weergawe van die Geloofte aan die FAK voorgelê. Hy het van die "aanvaarde Nederlandse" weergawe gebruik gemaak as bron vir die vertaling. Sy verwerking verskyn 124 jaar na die Slag van Bloedrivier.

2. G.B.A. Gerdener

In 1919²⁰ verskyn Gerdener se biografie oor Sarel Cilliers, "*Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag*", waarin Gerdener sy rekonstruksie van die Geloofte opneem. Hierdie werk verskyn 81 jaar na die Slag van Bloedrivier.

3. H.J. Hofstede Jr

In 1876²¹ publiseer Hofstede sy boek getiteld: '*Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*'. In sy Voorrede meld Hofstede dat hy in September 1872 met die werk aanvang geneem het²². In hierdie werk verskyn Hofstede se weergawe van die voorgestelde Geloofte aan die gemeentes. Hierdie publikasie verskyn 38 jaar na die Slag van Bloedrivier.

4. S. A. Cilliers

In ongeveer 1870/1871²³ is Cilliers se herinneringe kort voor sy dood opgeteken, wat as sy sogenaamde joernaal bekend staan. Hierdie werk bevat sy weergawe van die Geloofte, ruim 32/33 jaar na die slag van Bloedrivier.

¹⁹ INEG, Bloemfontein: PV 202 lêer 1/2/3/2/5: *Notule van 'n vergadering van die Uitvoerende Komitee van die FAK*, 1962-02-07, p.9.

²⁰ Gerdener, G.B.A., *Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag* (3de Uitgaaf), p. 4.

²¹ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, Inleidende titel blad.

²² Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, Voorrede, p. VII.

²³ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, pp. 50-66. Bird het in sy *Annals of Natal* (1888, pp. 238 - 252.) ook 'n Engelse weergawe daarvan opgeneem.

5. A.W.J. Pretorius

Pretorius doen verslag aan die Volksraad op 22 Desember 1838²⁴. Hierdie verslag, met Pretorius se weergawe van die Geloofte daarin, verskyn in 'De Zuid-Afrikaan - 15 Februarie [sic] 1839'²⁵. Naas Bantjes se weergawe is dit die oudste weergawe van die Geloofte²⁶. Sy weergawe word 6 dae na die slag op skrif gestel, en verskyn byna 7 weke daarna in die koerant.

6. J.G. Bantjes

Bantjes teken in sy dagboek²⁷ die daaglikse gebeure ten tye van die ekspedisie, aan. Hierdie joernaal is gepubliseer in 'De Zuid-Afrikaan - 14 Juny [sic] 1839'²⁸ en bevat sy weergawe van die Geloofte wat hy op 9 Desember 1838 aangeteken het - 7 dae voor die slag van Bloedrivier. Dit is voorwaar die eerste aantekening van die Geloofte waarvan ons bewus is²⁹.

7. Gevolgtrekking

Volgens die definisie van outentiekheid³⁰ dra Bantjes se weergawe die meeste gewig. Daarna volg Pretorius se weergawe wat minder as 2 weke na Bantjes s'n aangeteken is. Die ander weergawes kan nie naastenby dieselfde gewig dra nie aangesien hulle dekades daarna ontstaan het.

Bantjes en Pretorius se weergawes is die enigste tydensydige van al die weergawes van die Geloofte tot ons beskikking. Hiervolgens kwalifiseer Bantjes se weergawe as die mees outentieke weergawe van die Geloofte van Bloedrivier waarna Pretorius s'n volg.

²⁴ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?*, Historia 3(2), Junie 1958. p99. Uys meld in die artikel dat daar verwarring oor die datum van Pretorius se verslag bestaan (22 Desember 1838 teenoor 23 Desember 1838), en wys daarop dat dit waarskynlik te danke is aan 'n fout van die setter van *De Zuid-Afrikaan*.

²⁵ Die oorspronklike verslag het egter verlore geraak, maar dit is in die *De Zuid-Afrikaan, 15 Februarie [sic] 1839* opgeneem, en is die vroegste bron daarvan waarvoor ons vandag beskik.

²⁶ Van Jaarsveld, F.A., *Die Afrikaners se Groot trek na die Stede en ander opstelle*, p.301.

²⁷ Bantjes se joernaal is, net soos Pretorius se verslag, vandag egter soek. 'n Gedeeltelike afskrif daarvan het in *De Zuid-Afrikaan, 14 Juny [sic] 1839* verskyn.

²⁸ *De Zuid-Afrikaan, 14 Juny [sic] 1839* (Byvoegsel Bantjes Joernaal).

²⁹ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?*, Historia 3(2), Junie 1958. p99.; Van Jaarsveld, F.A., *Die Afrikaners se Groot Trek na die Stede en ander opstelle*, p.300.; Jansen, E.G., *Die Voortrekkers in Natal, Opstelle deur E.G. Jansen., Is die Geloofte op Danskraal afgelê?* (Pretoria, 1938). Bailey, A., *Die Geloofte van 16 Desember 1838: Die Herdenking en Betekenis Daarvan, 1838 TOT 1910*, U.P., Oktober 2002, p.24.

³⁰ Van Jaarsveld, F.A., *Die Afrikaners se Groot trek na die Stede en ander opstelle*, p.300. Die reël bepaal dat hoe nader 'n bron aan die gebeurtenis waarvoor dit handel is, hoe meer kan daarop vertrou word as 'n akkurate beskrywing van die gebeure. Verder bepaal die reël ook dat 'n primêre bron meer betroubaar is as 'n sekondêre bron, wat meer betroubaar is as 'n tersiêre bron (Olden-Jørgensen (1998) and Thurén (1997)).

IV. Vraag 2: Waar is die dokument te voorskyn gebring?

1. W.E.G. Louw

Op Woensdag 1 Februarie 1962 het Louw sy verwerkte vertaling aan die Uitvoerende Raad van die F.A.K. op 'n vergadering in Klub Here Sewentien in Kaapstad verskaf³¹. Louw was gedurende hierdie tyd werksaam as kunsredakteur van '*Die Burger*' in Kaapstad³². Hierdie vertaling is ook opgeneem op 'n muurpaneel van die Voortrekker-Gedenkkerk in Pietermaritzburg wat op 6 April 1962 ingewy is³³. Die FAK het hierdie verwerking in 1966 as 'n muurkaart uitgegee en reg deur die land versprei³⁴.

2. G.B.A. Gerdener

In 1919 publiseer Gerdener sy biografie oor Sarel Cilliers: '*Sarel Cilliers Die Vader van Dingaansdag*'. In hierdie werk verskyn Gerdener se gerekonstrueerde weergawe van die Geloofte. Die boek word uitgegee deur Van Schaik Uitgewers in Pretoria, Transvaal. Ten tye van sy publikasie was hy werksaam as voorsitter van die Christen-Studentevereniging (CSV) gesetel in Stellenbosch, Kaap Provinsie³⁵.

3. H.J. Hofstede

In 1876 publiseer Hofstede, 'n Vrystaatse vrederegter, sy boek getiteld: '*Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*', gedruk in 'S Gravenhage Nederland. Tydens die skryf van die boek se voorrede in Mei 1874³⁶ bevind hy hom in Bloemfontein. Hy meld ook dat hy wyd gereis het met sy navorsing en dat hy o.a. Natal en Zululand besoek het³⁷. In sy boek verskyn 'n verbatim kopie van Cilliers se

³¹ INEG, Bloemfontein: PV 202 lêer 1/2/3/2/5: *Notule van 'n vergadering van die Uitvoerende Komitee van die FAK*, 1962-02-07, p.1 en p.9.

³² *Die Burger*, 1980-04-25 (*Redaksioneel*), p.16; *Die Burger*, 1980-04-25 *W.E.G. Louw as koerantman*, p.14.

³³ Ferreira, O.J.O., *Die Geskiedenis van die Sentrale Volksmonumentekomitee*, U.P., Desember 1970, p.303.

³⁴ Bailey, A., *Die Geloofte van 16 Desember 1838: Die Herdenking en Betekenis Daarvan, 1838 TOT 1910*, U.P., Oktober 2002, p.26; INEG, Bloemfontein: PV 202 lêer 1/2/3/2/6: *Notule van 'n vergadering van die Uitvoerende Komitee van die FAK*, 1966-02-11, p.6, par.18.

³⁵ Van der Watt, G., *G B A Gerdener - Koers-aanwyser in die Nederduitse Gereformeerde Kerk se Sending en Ekumene*, UOVS, Julie 1990, p.6.; Greyling, P., *Overkruin Maandblad van die NG Gemeente Overkruin, "Welkom dierbaar woord van God"*, Augustus 2008; Gerdener, G.B.A., *Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag (3de Uitgaf)*, p. 4.

³⁶ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, p.VIII.

³⁷ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, Voorrede, p. VII.

weergawe, sowel as Hofstede se weergawe van die voorgestelde Geloofte aan die gemeentes. Hy dra hierdie boek op aan sy Volksraad³⁸.

4. S. A. Cilliers

In ongeveer 1870/1871 word Sarel Cilliers se herinneringe aan die einde van sy dae op sy plaas Doornkloof in die Kroonstad distrik, aangeteken³⁹. 'n Verbatim kopie van hierdie aantekeninge, wat as sy sogenaamde joernaal beskou word, is deur H.J. Hofstede in sy boek '*Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*' gedurende 1876 gepubliseer⁴⁰.

5. A.W.J. Pretorius

Pretorius was die gelote⁴¹ kommandant van die ekspedisie, en in daardie hoedanigheid doen hy verslag aan die Volksraad op 22 Desember 1838⁴². Hierdie verslag, met Pretorius se weergawe van die Geloofte daarin, verskyn in '*De Zuid-Afrikaan - 15 Februarie [sic] 1839*'.

6. J.G. Bantjes

Bantjes was die klerk van die Volksraad en amptelike sekretaris van die ekspedisie onder aanvoering van Pretorius gedurende November/Desember 1838. Hy hou daagliks boek van die gebeure, wat tans as sy joernaal bekend staan. Hierdie joernaal is gepubliseer in '*De Zuid-Afrikaan - 14 Junie [sic] 1839*'⁴³ en bevat sy weergawe van die Geloofte wat hy op 9 Desember 1838 aangeteken het.

³⁸ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, Inleidende titelblad.

³⁹ De Jongh, P.S., Sarel Cilliers, Perskor, 1987, p.278.; Gerdener, G.B.A., *Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag (3de Uitgaaft)*, p.68, voetnota.

⁴⁰ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, pp. 50-66

⁴¹ De Zuid-Afrikaan 14 Juny 1839: "*De aanstelling van gem. Heer Pretorius, tot Hoofd-Officier of Kommandant, over de op handen zynde kommando werd toen aan den Raad des volks opgedragen, dewelke zulks blymoedig instemde. Doch er werd eerst en vooraf geloot, onder de andere Kommandanten, toen het lot juist op hem viel. Hy werd dan, met de gelukwensching van een ieder die tegenwoordig was, onder wettige instructie, door vermelde Raad geformeerd, aangesteld; -toen hy, de Heer Pretorius, nu Hoofd-Kommandant, met gepastheid, synen dank betuigde, sprak: dat, hoe ongaarns ook, echter daar het lot op hem gevallen was, ...*"

⁴² Die oorspronklike verslag het egter verlore geraak, maar dit is in die *De Zuid-Afrikaan, 15 Februarie [sic] 1839* opgeneem, en is die vroegste bron daarvan waaroor ons vandag beskik.

⁴³ Bantjes se joernaal is, net soos Pretorius se verslag, vandag egter soek. 'n Gedeeltelike afskrif daarvan het in *De Zuid-Afrikaan, 14 Juny [sic] 1839* verskyn. 'n Engelse weergawe daarvan is ook in Bird se *Annals of Natal* opgeneem wat in 1888 gepubliseer is.

7. Gevolgtrekking

Beide Bantjes en Pretorius se weergawes is ten tye van die strafekspedisie teen Dingaan in Natal aangeteken. Hulle dokument ontstaan dus geografies na aan die slagveld waar die Geloofte gesluit is. Cilliers se dokument ontstaan kort voor sy dood op sy plaas Doornkloof in die Republiek van die Oranje Vrystaat. Hofstede dra sy boek, wat in Nederland gedruk is, op aan die Volksraad van die Oranje Vrystaat, hy het egter die geografiese gebiede waar die gebeure in afgespeel het, persoonlik besoek. Toe Gerdener se boek gepubliseer is, was hy werksaam in Stellenbosch. Op sy beurt was Louw werksaam in Kaapstad.

Slegs Bantjes en Pretorius se dokumente ontstaan verseker in die direkte geografiese omgewing waaroor die ondersoek handel. Hofstede het wel die gebied besoek, maar sy besoek geskied eers meer as 34 jaar na die slag. Alhoewel Cilliers se dokumentering in die Oranje Vrystaat plaasvind, was hy die enigste van die oorblywende outeurs wat ook in die geografiese gebied teenwoordig was tydens die afloop van die gebeure.

Geografies gesproke ontstaan slegs Bantjes en Pretorius se dokumente binne die gebied waar die gebeure hul afspeel, wat aan hul dokumente die meeste outentiekheid in die verband verleen. Wat die inhoud van die Geloofte betref is die geografiese faset egter nie 'n beslissende nie.

V. Vraag 3: Deur wie is dit te voorskyn gebring?

1. W.E.G. Louw (1913-1980)

William Ewart Gladstone Louw skryf in 1931 in vir sy BA-graad aan die Universiteit van Kaapstad. In 1935 behaal hy sy MA-graad aan dieselfde instansie, waarna hy na Nederland vertrek en in 1939 sy doktorale eksamens in die Nederlandse taal en letterkunde voltooi aan die *Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam*. In 1942 verskyn Louw se tesis "*Die invloed van Gorter op Leopold: 'n bydrae tot die studie van die sensitivisme*". Daarmee verwerf hy sy doktersgraad aan die Universiteit van Kaapstad. Vanaf September 1942 het hy vir die Reddingsdaadbond in Johannesburg gewerk. In 1944 word hy benoem tot hoogleraar in die Afrikaanse taal- en letterkunde aan die Rhodes Universiteitskollege in Grahamstad. In 1957 aanvaar hy die pos as kunsredakteur by '*Die Burger*'. 'n Pos wat hy met groot lof beklee het tot en met sy aanvaarding van die professoraat in die Afrikaanse-Nederlandse letterkunde, en meer spesifiek die Nederlandse letterkunde, aan die Universiteit van Stellenbosch in 1967. In 1978 tree hy af en sterf op 24 April 1980 onverwags aan 'n hartaanval op sy hoewe '*Sondraai*' net buite Stellenbosch.⁴⁴

Sy deurgrondige kennis van beide Afrikaans en Nederlands maak hom by uitstek geskik vir die vertaling van die Geloofte. Tydens die verwerking van die Geloofte beklee hy die pos van kunsredakteur by '*Die Burger*' dagblad⁴⁵.

2. G.B.A. Gerdener (1881-1967)

Gustav Bernhard August Gerdener ontvang aan die Kweekskool op Stellenbosch sy teologiese opleiding. In 1904 ontvang hy 'n MA-graad in Filosofie aan die *University of Cape of Good Hope* en in 1905 word hy as proponent gelegitimeer. Van 1906 tot 1912 tree hy o.a. op as die redakteur van '*Die Christen Student*'. Vanaf sy vyftiende verjaardag, met die stigtingsvergadering van die Christen-Studente Vereniging (CSV) te Stellenbosch, is hy nou betrokke by die CSV, eers as reisende en algemene sekretaris en die laaste jare as voorsitter daarvan. In 1919 verlaat hy die beweging waarna hy na Duitsland vertrek vir verdere studies. In 1923 aanvaar hy die beroep na die gemeente te Wakkerstroom, Transvaal, waarna hy in 1933 dosent word aan die Sendinginstituut van die NG Kerk op Wellington. Vanaf 1937 tot 1955 beklee hy die pos van hoogleraar in Nuwe Testament, Sendingswetenskap, en sedert 1946 ook in Praktiese Teologie, aan die Kweekskool op Stellenbosch. In 1955 emeriteer hy na 19 jaar by die Kweekskool. Op 15 Augustus 1967 sterf hy op die ouderdom van ses-en-tagtig-jaar op Stellenbosch.

⁴⁴ Terblanche, E., *W.E.G. Louw (1913-1980)*, Litnet, www.litnet.co.za.

⁴⁵ Burger, 1980-04-25 (*Redaksioneel*), p.16; Die Burger, 1980-04-25 *W.E.G Louw as koerantman*, p.14.

Gerdener was 'n vaardige skrywer en het talryke publikasies waaronder boeke en artikels in tydskrifte, die lig laat sien in sy lewe. Hy was die outeur van *'Katkisasieboek'* in 1927. Gerdener sal egter die meeste onthou word vir sy betrokkenheid by die sendingaksies. Reeds in 1910 verteenwoordig hy die N.G. Kerk op die Internasionale Sendingskonferensie in Edenburg, Skotland. Sedert 1938 dien hy op die Algemene Sinodale Sendingkommissie, meestal as voorsitter. Hy dien o.a. op die *'Naturelle-sakekommissie van die Federale Raad van Kerke'*, *'Die Suid-Afrikaanse Buro vir Rasse -aangeleenthede (SABRA)'*. In 1948 verteenwoordig hy die Kaapse en Transvaalse Kerke op die stigtingsvergadering van die *'Wêreldraad van Kerke'* in Amsterdam. Hy reis wyd en woon talle ander sendingverwante vergaderings regoor die wêreld by.⁴⁶

Gedurende 1919 toe hy werksaam was by die CSV het hy sy biografie oor Sarel Cilliers die lig laat sien. Hy verklaar in die inleiding van sy boek dat hy die werk onderneem het sodat die nageslagte die dag op 'n waardige en vrugbare wyse kan vier, soos deur die manne van Bloedrivier bedoel is⁴⁷.

3. H.J. Hofstede (1837-1881)

Helperus Johannes Hofstede was 'n vrederegter in die *Oranje-Vrijstaat*, en het geroepe gevoel om die geskiedenis daarvan aan te teken. In 1876 publiseer Hofstede sy boek getiteld: *'Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat'*. Die doel van die werk was om aan die Oranje Vrystaatse Volksraad, en ander "medeburgers" 'n oorsig te gee van die geskiedenis wat gelei het tot die totstandkoming van die Oranje Vrystaat⁴⁸.

4. S. A. Cilliers (1801-1871)

Sarel Arnoldus Cilliers⁴⁹ het in 1836 die Grootrivier met sy gesin oorgesteek, en was van die eerste Trekkers. P.S. De Jongh meld in sy biografie oor Cilliers dat veldkornet Gideon Joubert op 25 Februarie 1836 in 'n skrywe aan siviele kommissaris W.C. van Ryneveld berig dat Sarel Cilliers, Christiaan Liebenberg en Stephanus Liebenberg reeds oorkant die Oranjerivier was met die gedagte om nie weer na die Kolonie terug te keer nie⁵⁰. Benewens sy rol in Natal, onderskei hy hom ook as dapper vegter by Vegkop, asook tydens die strafekspedisie teen Silkaats. Dit is welbekend dat hy gereeld, waar hy betrokke was, voorgegaan het met godsdiensoefeninge. Van sy medereisgenote

⁴⁶ Van der Watt, G., *G B A Gerdener - Koersaanwyser in die Nederduitse Gereformeerde Kerk se Sending en Ekumene*, UOVS, Julie 1990, pp. 5-9

⁴⁷ Gerdener, G.B.A., Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag (3de Uitgaaf), p. 13.

⁴⁸ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, pp.VII-VIII.

⁴⁹ De Jongh, P.S., Sarel Cilliers, Perskor, 1987, p.13.

⁵⁰ De Jongh, P.S., Sarel Cilliers, Perskor, 1987, p.70.

het getuig dat hy die nie-amptelike leraar van die Potgieter-trek was⁵¹. Op Pretorius se versoek gaan hy voor tydens die aflegging van die Geloofte⁵², wat hulle dan ook daagliks herhaal tot en met die 16 Desember 1838⁵³.

Na die slag van Bloedrivier vestig hy hom op sy plaas *Welgevonden*, Pietermaritzburg⁵⁴. In Februarie 1847, ongeveer vier jaar na die Britse anneksasie, verlaat Cilliers vir goed Natal⁵⁵ en vestig hom op die plaas Doornkloof in die distrik Kroonstad⁵⁶. Op 4 Oktober 1871 is Cilliers op sy plaas Doornkloof oorlede⁵⁷.

5. A.W.J. Pretorius (1798-1853)

Andries Wilhelmus Jacobus Pretorius het hom reeds voor die Groot Trek onderskei as 'n besondere leiersfiguur tydens die Sesde Grensoorlog van 1834-1835 waartydens hy 800 burgers uit Graaff-Reinet aangevoer het⁵⁸. Na die wrede moorde van Dingaan op die Trekkers haas hy hom vanuit die Kolonie om aan te sluit by die strafkommando wat ten doel sou hê om uit te trek teen die Zoeloes in Natal⁵⁹. Kort na sy aankoms in Natal word hy d.m.v. die lot as leier aangewys⁶⁰, en aangestel as die Hoofdkommandant van die strafekspedisie teen Dingaan⁶¹. Weens sy uitsonderlike leierskap word die strafekspedisie in 'n hegte eenheid saamgesnoer en op 16 Desember 1838 voer Andries Pretorius die gesag by die Slag van Bloedrivier. In sy hoedanigheid as Hoofdkommandant doen hy verslag aan die Volksraad op 22 Desember 1838. Hierdie verslag, met Pretorius se weergawe van die Geloofte, verskyn in '*De Zuid-Afrikaan - 15 Februari [sic] 1839*⁶².

⁵¹ Bailey, A., *Die Geloofte van 16 Desember 1838: Die Herdenking en Betekenis Daarvan, 1838 TOT 1910*, U.P., Oktober 2002, p.26; De Jongh, P.S., *Sarel Cilliers*, Perskor, 1987, pp.79, 87 en 106.

⁵² Van Jaarsveld, F.A., *Die Afrikaners se Groot trek na die Stede en ander opstelle*, p.302.

⁵³ Gerdener, G.B.A., *Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag*(3de Uitgaaf), p. 68.

⁵⁴ De Jongh, P.S., *Sarel Cilliers*, Perskor, 1987, p.186.

⁵⁵ De Jongh, P.S., *Sarel Cilliers*, Perskor, 1987, p.217.

⁵⁶ De Jongh, P.S., *Sarel Cilliers*, Perskor, 1987, p.218.

⁵⁷ De Jongh, P.S., *Sarel Cilliers*, Perskor, 1987, p.270.

⁵⁸ Liebenberg, B.J., *Andries Pretorius in Natal*, p.12.

⁵⁹ Liebenberg, B.J., *Andries Pretorius in Natal*, p.14.

⁶⁰ *De Zuid-Afrikaan* 14 Juny 1839: "De aanstelling van gem. Heer Pretorius, tot Hoofd-Officier of Kommandant, over de op handen zynde kommando werd toen aan den Raad des volks opgedragen, dewelke zulks blymoedig instemde. Doch er werd eerst en vooraf geloot, onder de andere Kommandanten, toen het lot juist op hem viel. Hy werd dan, met de gelukwensching van een ieder die tegenwoordig was, onder wettige instructie, door vermelde Raad geformeerd, aangesteld; -toen hy, de Heer Pretorius, nu Hoofd-Kommandant, met gepastheid, synen dank betuigde, sprak: dat, hoe ongaarns ook, echter daar het lot op hem gevallen was, ..."

⁶¹ *De Zuid-Afrikaan*, 14 Juny [sic] 1839 (Byvoegsel Bantjes Joernaal); Jacobsz, S.W., *Verbond by Bloedrivier (Afrikaanse vertaling van Bantjes se Joernaal)*, p.70; Liebenberg, B.J., *Andries Pretorius in Natal*, p.20.

⁶² Die oorspronklike verslag het egter verlore geraak, maar dit is in die *De Zuid-Afrikaan, 15 Februari [sic] 1839* opgeneem, en is die vroegste bron daarvan waaroor ons vandag beskik.

Na die stormagtige dae van Bloedrivier vestig hy hom in Natal waar hy homself besig gehou het met sy boerdery en met regeringsake van die Republiek van Natal, waarin hy 'n belangrike rol gespeel het⁶³. Met die Britse anneksasie probeer hy eers hom verset daarteen, maar moes later noodgedwonge dit laat vaar⁶⁴. In 1848 verlaat hy Natal en vestig hom op 'n plaas aan die Magaliesberge, Transvaal⁶⁵. Hy speel 'n belangrike rol met die totstandkoming van die *Sandrivier Konvensie* op 17 Januarie 1852, waardeur Brittanje vir die eerste maal amptelik die onafhanklikheid van Transvaal erken het⁶⁶. Hy sterf op 23 Julie 1853 op Grootplaats wes van Pretoria⁶⁷.

6. J.G. Bantjes (1817-1887)

Jan Gerritze Bantjes was die klerk van die Volksraad en die amptelike sekretaris van die ekspedisie onder aanvoering van Pretorius gedurende November/Desember 1838⁶⁸. Dit was sy taak om 'n joernaal van die strafekspedisie by te hou⁶⁹. Hy is dus die outeur van die joernaal wat in '*De Zuid-Afrikaan 14 Juny [sic] 1839*' verskyn het. In opdrag van Pretorius is die oorspronklike joernaal, of ten minste een van die vroegste afskrifte daarvan, aan kaptein Botha, die gesagvoerder van die *Eleonora*, oorhandig om aan die redakteur van *De Zuid-Afrikaan* te gee. Die *Eleonora* verlaat Port Natal op 22 Mei 1839 en kom in Kaapstad aan op 3 Junie 1839. Kaptein Botha verskaf toe die dokument aan C.J. Brand, die redakteur van *De Zuid-Afrikaan*, wat dit op sy beurt op 14 Junie 1839 in *De Zuid-Afrikaan* publiseer⁷⁰.

Bantjes vestig hom enkele jare later weer in die Kolonie, te Humansdorp, waar hy o.a. as onderwyser optree. In 1865 vertrek hy na Transvaal en vestig hom op Potchefstroom, waar hy onderwys gee tot kort voor sy dood op 10 Maart 1887.⁷¹

7. Gevolgtrekking

Bantjes en Pretorius was die enigste van die outeurs wat in hulle amptelike hoedanighede hul aantekeninge gemaak het. Cilliers het sy aantekeninge moontlik op die versoek van 'n mede volksgenoot gemaak. Hofstede het ten doel gehad om die geskiedenis van die Oranje Vrystaat op te teken, en het die gedeelte oor die geskiedenis van Natal as agtergrond gestel. Vir Gerdener, wat 'n

⁶³ Liebenberg, B.J., *Andries Pretorius in Natal*, p.296.

⁶⁴ Liebenberg, B.J., *Andries Pretorius in Natal*, p.296.

⁶⁵ Liebenberg, B.J., *Andries Pretorius in Natal*, p.296.; Muller, C.F., *500 Jaar Suid-Afrikaanse Geskiedenis*, p.179.

⁶⁶ Muller, C.F., *500 Jaar Suid-Afrikaanse Geskiedenis*, p.181 en p.260.

⁶⁷ Duvenhage, G.D.J., *Die Groot Trek - Die Eerste Drie Jaar - Deel 3: 1838 Die Geloofte*, p.131.

⁶⁸ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit? Historia 3(2), Junie 1958*, p.99.

⁶⁹ Thom, H.B., *Die Gelooftekerk en Ander Studies oor die Groot Trek*, p.109.

⁷⁰ Liebenberg, B.J., *Andries Pretorius in Natal*, pp.46-47.

⁷¹ Uys, C.J., *Die Penvoerder van die Groot trek*, Die Kerkbode, 1957-12-25, p.1157.

predikant en sendeling was en nie 'n geskiedkundige nie, het dit daarvoor gegaan dat Geloftedag eerbiedig sou word. Louw het 'n grammatikale belang by die opstel van sy weergawe gehad.

In die uitvoer van hul amptelike pligte, was Bantjes verantwoordbaar aan Pretorius, en Pretorius aan die Volksraad. Hul amptelike status verleen die grootste mate van outentiekheid aan hul aantekeninge.

VI. Vraag 4: Uit watter vooraf bestaande materiaal is dit te voorskyn gebring?

1. W.E.G. Louw

In 'n notule van die FAK gedateer 7 Februarie 1962 verskyn Louw se verwerking⁷². In die notule verskyn ook die "aanvaarde Nederlandse weergawe"⁷³ wat as bron vir sy verwerking gedien het. Met die "aanvaarde Nederlandse weergawe" van 1962 word bedoel die weergawe wat volgens tradisie algemeen in gebruik was. Dit wil voorkom asof die "aanvaarde Nederlandse weergawe" waarskynlik uit Gerdener se rekonstruksie ontstaan het. Gerdener se rekonstruksie is egter nie gunstig deur geskiedkundiges ontvang nie, en hy is in werklikheid deur verskeie persone daarvoor verkwalik⁷⁴. Dit wil egter voorkom asof hy ook toegang tot Bantjes en of Pretorius se weergawes gehad het. Die rede waarom ons dit sê is omdat hy Gerdener se "tempel" met die begrip "huis" vervang.

2. G.B.A. Gerdener

In Gerdener se boek: *Sarel Cilliers Die Vader van Dingaansdag*, verklaar hy dat hy op ds. W.S. Van Rijnveld se verbatim kopie van Cilliers se sogenaamde joernaal steun, asook ander ongespesifiseerde bronne. Hierdie sogenaamde joernaal verkry hy vanuit Hofstede se boek: *'Die Geschiedenis van den Oranje Vrijstaat'*⁷⁵. In die boek verskyn ook Hofstede se *mutatis mutandis*⁷⁶ weergawe van Bantjes se joernaal.

Hy verklaar sy werkswyse in die volgende voetnota in sy boek⁷⁷:

"Die teks van hierdie gelofte kan niemand vandag presies weergee nie. Die woorde wat Cilliers self op sy sterfbed neergeskrywe het, vind die leser in sy Joernaal (Aanhangsel 1). Hierbowe het ons daardie woorde nagenoeg oorgeneem, met 'n paar wysigings wat ons nodig beskou het, veral met toevoeging van die sin omtrent die oprigting van 'n Tempel, wat later op Maritzburg geskied is. Dit was ongetwyfeld deel van die Gelofte, maar is deur Cilliers in sy sterfbed-

⁷² INEG, Bloemfontein: PV 202 lêer 1/2/3/2/5: Notule van 'n vergadering van die Uitvoerende Komitee van die FAK, 1962-02-07, p.9 (Verwys die Afrikaanse verwerking).

⁷³ INEG, Bloemfontein: PV 202 lêer 1/2/3/2/5: Notule van 'n vergadering van die Uitvoerende Komitee van die FAK, 1962-02-07, p.9 (Verwys die Aanvaarde Nederlandse vorm); Aanhangsel 1.

⁷⁴ Bailey, A., *Die Gelofte van 16 Desember 1838: Die Herdenking en Betekenis Daarvan, 1838 TOT 1910*, U.P., Oktober 2002, p.25.; De Jongh, P.S., Sarel Cilliers, Perskor, 1987, p.164.

⁷⁵ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, pp. 50-66.

⁷⁶ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?* Historia 3(2), Junie 1958, p.100.

⁷⁷ Gerdener, G.B.A., Sarel Cilliers. *Die Vader van Dingaansdag* (3de Uitgaaf), p. 68, voetnota.

verklaring uitgelaat. Bowestaande teks is, sover ons kan oordeel, so na aan die oorspronklike as molik."

Dit kom daarop neer dat sy weergawe 'n rekonstruksie is.⁷⁸

3. H.J. Hofstede

Alhoewel hy Cilliers se weergawe tot sy beskikking gehad het, maak hy dit duidelik dat hy nie veel waarde daaraan heg nie⁷⁹. Hy meld dat hy van Bantjes se joernaal gebruik gemaak het, asook van ander beswore ooggetuies⁸⁰. Hy publiseer wel Cilliers se weergawe in sy boek, maar by sy eie verwoording van die Geloofte volg hy skynbaar eerder Bantjes en die ander beswore ooggetuies⁸¹.

4. S. A. Cilliers

Cilliers se weergawe is gegrond op sy herinneringe soos hy vermeld in sy joernaal: "...dat ik mij herinneren kan onder deze bewoording: 'Mijne Broeders en medelandgenoten....'"⁸². Alhoewel hy ook teenwoordig was by die slag, moet ons nie uit die oog uit verloor dat sy weergawe eers meer as 30 jaar later opgeteken was, en dus nie 'n tydgenootlike weergawe is nie. Weens die verloop van tyd kan die invloed van eksterne faktore op sy geheue nie uitgesluit word nie, nieteenstaande die feit dat hy 'n ooggetuie was nie⁸³.

5. A.W.J. Pretorius

Na aanleiding van die gebeure tussen 9 en 16 Desember 1838 het Pretorius sy verslag aan die Volksraad saamgestel. Alhoewel Bantjes se joernaal tot sy beskikking moes gewees het, was dit nie noodwendig nodig vir Pretorius om die joernaal te raadpleeg nie. Hy was immers die inisieerder daarvan⁸⁴, en weens die kort verloop van tyd was alles nog vars in sy geheue. Sy weergawe is dus eerstehands en tydgenootlik, daarom kan ons sy weergawe ook as 'n geloofwaardige bron beskou⁸⁵.

⁷⁸ Van Jaarsveld, F.A., *Die Afrikaners se Groot trek na die Stede en ander opstelle*, p302.

⁷⁹ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit? Historia 3(2), Junie 1958*, p.100 en p.111.

⁸⁰ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, p.43.

⁸¹ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit? Historia 3(2), Junie 1958*, p.100.

⁸² Gerdener, G.B.A., *Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag (3de Uitgaaf)*, p. 67.

⁸³ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit? Historia 3(2), Junie 1958*, p.102.

⁸⁴ Liebenberg, B.J., *Andries Pretorius in Natal*, p.27.; De Jongh, P.S., *Sarel Cilliers, Perskor*, 1987, p.157.

⁸⁵ Van Jaarsveld, F.A., *Die Afrikaners se Groot trek na die Stede en ander opstelle*, p301.

6. J.G. Bantjes

Bantjes het die Geloofte eerstehands neergeskryf soos wat dit geformuleer was in die tent van die Hoofkommandant, waarna dit aan die gemeentes voorgehou is⁸⁶. Omdat Bantjes teenwoordig was ten tye van die gebeure, en weens sy amp as sekretaris, moet sy weergawe daarvan as die oorspronklike verwoording daarvan beskou word, en dus die bron van die bewoording van die Geloofte⁸⁷. Uys meld dat as dit nie vir Bantjes was nie, ons miskien nie vandag sou geweet het hoe, waar en wanneer ons grootste volksfeesdag ingestel was nie, en wie eintlik as die "vader" van Dingaansdag bekend moet staan⁸⁸.

7. Gevolgtrekking

Bantjes, Cilliers en Pretorius was die enigste van die outeurs wat deelnemers, en daarom ooggetuies was van die gebeure. Dit maak hulle dokumentasie eerstehands, terwyl die ander outeurs moes staatmaak op oorvertellings, beswore verklarings en ander beskikbare dokumentasie.

Van die ooggetuies se verslae moet Bantjes en Pretorius se tydgenootlike aantekeninge voorrang geniet. Hul weergawes is in alle opsigte eerstehands en daarom outentiek.

⁸⁶ Van Jaarsveld, F.A., Die Afrikaners se Groot trek na die Stede en ander opstelle, p300.

⁸⁷ Jansen, E.G., *Die Voortrekkers in Natal, Opstelle deur E.G. Jansen., Is die Geloofte op Danskraal afgelê?* (Pretoria, 1938).; Uys, C.J., Danskraal of Waschbankspruit? *Historia* 3(2), Junie 1958, p.99 en p.111.

⁸⁸ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit? Historia* 3(2), Junie 1958, p.110.

VII. Vraag 5: In watter oorspronklike vorm is dit te voorskyn gebring?

1. W.E.G. Louw

In 'n notule van die FAK gedateer 7 Februarie 1962 verskyn Louw se verwerking. Hierdie verwerking is ook opgeneem op 'n muurpaneel van die Voortrekker-Gedenkkerk in Pietermaritzburg wat op 6 April 1962 ingewy is⁸⁹. Die FAK het hierdie verwerking in 1966 as 'n muurkaart uitgegee en reg deur die land versprei⁹⁰.

2. G.B.A. Gerdener

In 1919 publiseer Gerdener sy boek: *Sarel Cilliers Die Vader van Dingaansdag*. Die boek word wyd verprei, en meer as een druk verskyn daarvan. Sy weergawe van die Geloofte verskyn in hierdie publikasie van hom, *waardeur dit deurslaggewend geword het vir die viering van die Geloofte in die 20ste eeu*⁹¹.

3. H.J. Hofstede

In 1876 verskyn Hofstede se boek: *Die Geschiedenis van den Oranje Vrijstaat*. Gedurende die laaste deel van die negentiende eeu word hierdie werk wyd versprei. Sy weergawe van die Geloofte verskyn in hierdie publikasie van hom.

Uys vertel die interessante verhaal van hoe een van die "oude vaders" wat aan die slag deelgeneem het, by name Lucas van der Merwe, op die "Jubel Feest" te Bloedrivier in 1888 ieder en elk vermaak het met sy mededeling oor die slag. Uys gaan voort en vertel hoe oom Lucas sy geheue effens moes verfris het uit 'n sekere boek. Hierdie boek blyk toe al die tyd Hofstede se boek te gewees het. Interessant is die feit dat daar ook 6 ander "oude vaders" daardie dag teenwoordig was. Uys kom dan tot die slotsom dat dit kan verduidelik hoekom die ou Natallers (waarvan sommige van hulle

⁸⁹ Le Roux, P.R. (argitek), *Simboliek van die Voortrekker-Gedenkkerk*, Die Kerkbode, 1965-12-15, p.1605.; Ferreira, O.J.O., *Die Geskiedenis van die Sentrale Volksmonumentekomitee*, U.P., Desember 1970, p.303.

⁹⁰ Bailey, A., *Die Geloofte van 16 Desember 1838: Die Herdenking en Betekenis Daarvan, 1838 TOT 1910*, U.P., Oktober 2002, p.26; INEG, Bloemfontein: PV 202 lêer 1/2/3/2/6: *Notule van 'n vergadering van die Uitvoerende Komitee van die FAK*, 1966-02-11, p.6, par.18.

⁹¹ Van Jaarsveld, F.A., *Die Afrikaners se Groot trek na die Stede en ander opstelle*, p305.

eers in laaste jare hul herinneringe laat opteken het) min of meer dieselfde storie oor die slag te vertel het.⁹²

4. S. A. Cilliers

Cilliers se oorspronklike 'joernaal' het skynbaar verlore geraak, maar in Hofstede se boek vind ons 'n *verbatim* kopie daarvan deur ds. W.S. Van Rijnveld⁹³. Aangesien ons nie oor Cilliers se oorspronklike aantekeninge beskik nie, moet ons op Van Rijnveld se verklaring vertrou dat dit 'n egte kopie is. Sy weergawe van die Geloofte verskyn in hierdie aantekeninge van hom.

In 1891 is Cilliers se weergawe, soos opgeneem in Hofstede se boek, op die program van die staat se Paardekraalfees afgedruk, waardeur dit deurslaggewend geword het vir die skepping van die tradisie om Dingaansdag as 'n Sondag of in die gees of karakter van 'n Sondag te vier. Cilliers se foutiewelike herinnering van die Geloofte was die basis vir Gerdener se rekonstruksie van die Geloofte.⁹⁴

5. A.W.J. Pretorius

Pretorius se weergawe van die Geloofte het aanvanklik in sy Verslag aan die Volksraad verskyn [gedateer 22 Desember 1838], waarna dit tydgenootlik in '*De Zuid-Afrikaan*, 15 Februarie [sic] 1839' gepubliseer is⁹⁵. Die oorspronklike brief het egter verlore gegaan, daarom maak die verslag van die koerantberig gebruik, wat tans op mikrofilm in verskeie Staatsbiblioteke gehou word.

6. J.G. Bantjes

Die oorspronklike weergawe van Bantjes se joernaal, waarin sy weergawe van die Geloofte voorkom, is skynbaar verlore, maar is tydgenootlik gepubliseer in '*De Zuid-Afrikaan*, 14 Juny [sic] 1839⁹⁶'. 'n Mikrofilm beeld van hierdie koerant word tans in verskeie Staatsbiblioteke gehou.

⁹² Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?*, Historia 3(2), Junie 1958, pp.106-107.

⁹³ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, p.66.

⁹⁴ Van Jaarsveld, F.A., *Die Afrikaners se Groot trek na die Stede en ander opstelle*, p305.

⁹⁵ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?*, Historia 3(2), Junie 1958, p99. Uys meld in die artikel dat daar verwarring oor die datum van Pretorius se verslag bestaan (22 Desember 1838 teenoor 23 Desember 1838), en wys daarop dat dit waarskynlik te wyte is aan 'n fout van die setter van *De Zuid-Afrikaan*.

⁹⁶ *De Zuid-Afrikaan*, 14 Juny [sic] 1839 (Byvoegsel Bantjes Joernaal).

7. Gevolgtrekking

Omdat die gebeure huidiglik meer as 170 jaar gelede plaasgevind het, kan mens kwalik verwag dat die brondokumente vandag nog moet bestaan. Bantjes en Pretorius se dokumente was weens die amptelike aard daarvan nuuswaardig, en het derhalwe ook in 'n nasionale koerant van hul tyd verskyn. Aangesien ons nie oor Cilliers se oorspronklike aantekeninge beskik nie moet ons op Van Rijnveld se verklaring vertrou dat dit 'n egte afdruk is en binne Hofstede en Gerdener se boeke deeglik gedokumenteer en wyd versprei is.

Van Hofstede se boeke is nog redelik volop te kry in biblioteke, so ook Gerdener se boeke. Ons moet egter nie uit die oog verloor dat Hofstede en Gerdener in hul werke verklaar dat hulle ook aangewese was op die bogenoemde afskrifte.

Louw se weergawe het op muurplakkate van die FAK verskyn, asook op 'n muurpaneel in die Voortrekker-Gedenkkerk in Pietermaritzburg. Van die muurplakkate moet daar seker nog talle van bestaan.

Al die werke is goed gedokumenteer en wyd gepubliseer. Op grond hiervan kan daar nie 'n keuse uitgeoefen word m.b.t. outentiekheid nie. Van al die werke is slegs Bantjes en Pretorius s'n in 'n amptelike formaat opgeneem, wat binne die konteks van in welke 'vorm' dit in verskyn het, 'n verdere dimensie open. Bantjes s'n in die vorm van 'n amptelike joernaal en Pretorius s'n in die vorm van 'n amptelike verslag. Derhalwe verdien hul weergawes van die Gelofte meer geloofwaardigheid en die keuse van die mees outentieke weergawe word ewekansig aan hul weergawes toegeken.

VIII. Vraag 6: Watter bewyswaarde het die inhoud?

1. W.E.G. Louw

Louw se werk was grammatikaal van aard en het ten doel gehad om in plek van die Nederlandse weergawe van die Geloofte, 'n weergawe daar te stel in moderne Afrikaans. Hy maak hoofsaaklik van die "*aanvaarde Nederlandse weergawe*" gebruik⁹⁷. Hy grond dus sy weergawe op die bron wat algemeen in gebruik was, en in der waarheid as die tradisionele bron beskou kan word. Dit was egter nie noodwendig geskiedkundig korrek nie.

Die "*aanvaarde Nederlandse weergawe*" het op sy beurt in alle waarskynlikheid sy oorsprong te danke aan Gerdener se rekonstruksie soos dit in sy biografie oor Cilliers verskyn⁹⁸. Enige foute wat Gerdener dus moontlik sou kon gemaak het sou dan deur Louw voortgesit word. Dus is Louw se weergawe se bewyswaarde onderhewig aan Gerdener se weergawe se bewyswaarde.

2. G.B.A. Gerdener

Gerdener maak in 'n voetnota in sy boek op bladsy 68 die volgende verklaring soos reeds vroeër aangehaal:

"Die teks van hierdie gelofte kan niemand vandag presies weergee nie. Die woorde wat Cilliers self op sy sterfbed neergeskrywe het, vind die leser in sy Joernaal (Aanhangsel I). Hierbowe het ons daardie woorde nagenoeg oorgeneem, met 'n paar wysigings wat ons nodig beskou het, veral met toevoeging van die sin omtrent die oprigting van 'n Tempel, wat later op Maritzburg geskied is. Dit was ongetwyfeld deel van die gelofte, maar is deur Cilliers in sy sterfbed-verklaring uitgelaat. Bowestaande teks is, sover ons kan oordeel, so na aan die oorspronklike molik."⁹⁹

Hy erken hiermee dat sy weergawe 'n rekonstruksie is van Cilliers se weergawe en ander onvermelde bronne.

Gerdener se interpretasie van sy bronne kom onder verdenking wanneer hy in sy boek daarop aanspraak¹⁰⁰ maak dat die gedagte omtrent die aflegging van 'n Geloofte by Cilliers ontstaan het. Ter stawing van hierdie aanspraak verwys hy na Aanhangsel I van sy boek, waarin die teendeel egter waar is. Cilliers skryf die volgende:

⁹⁷ INEG, Bloemfontein: PV 202 lêer 1/2/3/2/5: *Notule van 'n vergadering van die Uitvoerende Komitee van die FAK*, 1962-02-07, p.9.

⁹⁸ Van Jaarsveld, F.A., *Die Afrikaners se Groot trek na die Stede en ander opstelle*, p302.

⁹⁹ Gerdener, G.B.A., *Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag* (3de Uitgaaf), p. 68.

¹⁰⁰ Gerdener, G.B.A., *Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag* (3de Uitgaaf), p. 66.

*"Die heer Andries Pretorius was onze gekozene Generaal, op deze Commando hij sprak met mij ook Ik met hem, over de belofte die de Bijbil heilige heb gedaan, dat ook wy de Heere een belofte moeten doen, als de Heere ons de Overwinning, tegen onze Vijand zoude geven, dat wij dan die dag als een "Sabbath elk Jaar zoude heiligen. Maar ik stelde het voor wat Daved zegt, doet belofte maar betaald zijde Heer, het is beter dat wij niet belof, als wij dat beloofd en niet betaal het was dan zijne begeerte dat wij tezamen hem een belofte zouden doen,..."*¹⁰¹

Hierdie aanhaling van Cilliers se sogenaamde joernaal word ondersteun in Cilliers se brief aan ds. Van Broekhuizen, waarin hy bevestig dat die inisiatief van Pretorius se kant af gekom het, na Cilliers tydens die oggend godsdiensoefening van Sondag 2 Desember 1838 uit Josua gepreek het¹⁰². In die brief vermeld Cilliers die insident soos volg:

*"..., en na deze Goddienst sprak onze Generaal met mij erover, dat het in zijn hart was om ook aan de Heer onze God plegtig een belofte te doen..."*¹⁰³.

In die *Gedenk Uitgawe van die Huisgenoot, Desember 1938*, onder die artikel "Die Gelofte" bevestig professor S.P. Engelbrecht dat Cilliers op versoek van Pretorius gehandel het¹⁰⁴.

Gerdener se weergawe van bogenoemde gesprek tussen Cilliers en Pretorius verloop soos volg:

*'Dit was juis toe hulle in 'n gesprek was oor die moeilikhede en die gevare van die onderneming, en die verskriklike oormag van die vyand, dat Sarel Cilliers vir Generaal Pretorius sê: "Ou broer, ek dink ons moet die Heer 'n gelofte maak, dat as Hy ons die oorwinning gee, ons die dag van die oorwinning altyd as 'n Sondag sal vier en aan ons nageslag vertel hoe die Heer ons uitgered het; verder moet ons Hom ook belof dat ons Hom 'n Huis sal bou op die eerste geskikte plek, waar ons na die oorwinning vir ons vestig." Die antwoord van Pretorius was dat dit 'n ingewing van bowe was en dat hy hoop dat almal die gelofte sou aanneem.'*¹⁰⁵

Gerdener se objektiwiteit is ten dele onder verdenking, soos in onderstaande aantekening na vore kom:

- Op Sondagmiddag 14 Januarie 1838 wou Sarel Cilliers godsdien hou in die laer. Erasmus Smit het hiervan te hore gekom en op grond van 'n reglement van die eerste Kaapse Sinode in 1824 beswaar aangeteken. Die reglement het bepaal dat niemand in 'n gemeente voor kan gaan in 'n godsdiensoefening alvorens hy nie voor die kerkraad ondersoek en geskik bevind is nie. Die uiteinde van die saak was dat Cilliers sy voorneme laat vaar het¹⁰⁶. Die wrywing wat tussen Cilliers en Smit hier ontstaan het, het nooit gewyk nie.

¹⁰¹ Gerdener, G.B.A., *Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag* (3de Uitgaaf), pp. 120-121.

¹⁰² Liebenberg, B.J., *Andries Pretorius in Natal*, p. 27.

¹⁰³ Liebenberg, B.J., *Andries Pretorius in Natal*, p. 27.; De Jongh, P.S., *Sarel Cilliers*, Perskor, 1987, p. 157.

¹⁰⁴ Engelbrecht, S.P., *Die Gelofte (Die Groot Trek - Gedenkuitgawe van die Huisgenoot, Desember 1938)*, p. 133.

¹⁰⁵ Gerdener, G.B.A., *Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag* (3de Uitgaaf), p. 66.

¹⁰⁶ Gerdener, G.B.A., *Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag* (3de Uitgaaf), pp. 48 - 49.

Gardener meld dat hy eerder die sluier van vergetelheid oor die gebeure sou trek, as dit nie was dat Erasmus Smit hierdie gebeure breedvoerig in sy dagboek aangeteken het nie¹⁰⁷. Dit getuig nie van 'n objektiewe geskiedskrywer nie.

- Gardener, wat 'n predikant en sendeling van die N.G. Kerk was, gaan ook nie objektief te werk wanneer hy skryf oor die konflik tussen die Trekkers en die Kaapse Kerk nie. Hy tree verskonend op vir die Kerk jeens hulle afkeurende houding teenoor die Trekkers, en voer aan dat die rede vir die kerklike afsydigheid eerder die gevolg van onmag, as onwil was¹⁰⁸. Dit is algemene kennis dat die Kaapse Kerk nie ingenome was met die Trekkers nie. Die kerk se houding kom die beste na vore in die geval van ds. Taylor se aansoek om die Trekkers te besoek en geestelik te bedien, waarop die goewerneur van die Kaap hom toestemming verleen het om die Trekkers te besoek en die sakramente te bedien¹⁰⁹. Die Kaapse Ring besluit egter na vele besware dat hy mag gaan maar onder die voorwaarde dat hy nie die sakramente bedien, of enige aannemings waarneem nie¹¹⁰. Die besluit staan in skrilte kontras met die Kaapse Kerk se welbekende evangelisasie beleid van weleer. Gardener, as 'n predikant en sendeling, verdedig die kerk en maak verskonings vir hulle gedrag wat nie met die feite strook nie.
- Volgens Gardener was die werkkringe ook te uitgestrek en die predikante te min. Professor S.P. Engelbrecht maak die stelling dat hierdie bewering histories onjuis is, en gaan dan voort om te bewys dat daar 'n ooraanbod van predikante was, wat dikwels lank moes wag voordat 'n werkring aan hulle toegeken is¹¹¹.

Sy beroep maak dat hy waarskynlik bevooroordeeld is en nie objektief te werk gaan nie, hy verdedig die Kerk se optrede en maak verskonings vir hulle gedrag, wat uiteraard nie met die feite van die saak strook nie.

In sy biografie oor Sarel Cilliers skryf professor P.S. De Jongh op bladsy 64 die volgende oor Gardener se poging om die Gelofte te rekonstrueer:

¹⁰⁷ Gardener, G.B.A., *Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag* (3de Uitgaaf), p. 48.

¹⁰⁸ Gardener, G.B.A., *Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag* (3de Uitgaaf), p. 25.

¹⁰⁹ Dreyer, A., *Die Kaapse Kerk en Die Groot Trek, '5. Brief van Toestemming van Goewerneur aan Ds. Taylor'*, p. 31.

¹¹⁰ Dreyer, A., *Die Kaapse Kerk en Die Groot Trek, '6. Toestemming van die Ring daartoe.'*, pp. 31 - 32.

¹¹¹ Engelbrecht, S.P. *Geskiedenis van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika*, p. 42.

"Gardener het Cilliers se weergawe as basis geneem en toe willekeurige byvoegings en weglatings gemaak met die doel om al die elemente van die verskillende dokumente daarin te vervat. Dit is histories nie geregverdig nie."¹¹²

Indien Cilliers se weergawe van die Geloofte foute sou bevat, sou dit in alle waarskynlikheid in Gardener se rekonstruksie weerspieël word. Die bewyswaarde van Gardener se weergawe van die Geloofte is dus direk aan die van Cilliers verbode. Wat egter verder teen Gardener tel is die wyse waarop hy te werk gegaan het, wat volgens De Jongh, histories nie geregverdig kan word nie.

Verder doen die tipe objektiwiteit wat Gardener aan die dag lê, afbreek aan die doel wat hy stel met die uitgee van sy werk, nl. *"soos die manne van Bloedrivier dit bedoel het", "sodat ons die dag op waardige en vrugbare wyse mag vier"*.¹¹³ Sy voorstelling van sekere gedeeltes van die geskiedenis doen afbreek aan die bewyswaarde van sy werk en aan hom as outeur. Dit beïnvloed die bewyswaarde van Louw se werk ook nadelig.

3. H.J. Hofstede

Hofstede stel sy weergawe saam uit Bantjes se joernaal wat hy aangepas het d.m.v. ander beswore ooggetuies, soos hieronder aangehaal uit sy boek:

*"Na die kiezing (28 November 1838) vinden wij omtrent het volgende opgeteekend door den heer J. G. Bantjes, hier en daar gewijzigd door de bezworene verklaringen van andere ooggetuigen."*¹¹⁴

As vrederegter verstaan Hofstede die waarde van beswore verklaringe, waarvan hy dan ook gebruik maak¹¹⁵. Hierdie werkswyse versterk die bewyswaarde van die inhoud van sy werk.

In sy boek meld Hofstede dat hy in vele opsigte van Cilliers se herinneringe verskil¹¹⁶, en wel ook met betrekking tot sy weergawe van die Geloofte aangesien hy sy eie weergawe daarvan op bladsy 45 van sy boek aanbring¹¹⁷. Hy behou sy onpartydigheid en publiseer sy *'mutatis mutandis'* weergawe van Bantjes se joernaal, asook Cilliers se herinneringe¹¹⁸.

¹¹² De Jongh, P.S., Sarel Cilliers, Perskor, 1987, p.164

¹¹³ Gardener, G.B.A., *Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag* (3de Uitgaaf), p. 13.

¹¹⁴ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, p. 43.

¹¹⁵ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, Titelblad.

¹¹⁶ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, p. 50.

¹¹⁷ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, p. 45.

¹¹⁸ Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, p. 50.

4. S. A. Cilliers

Sy sogenaamde joernaal is meer as dertig jaar later opgeteken, en kwalifiseer dus nie as 'n joernaal¹¹⁹ nie, en moet eerder as sy herinneringe beskou word.

Cilliers se geheue het hom in die latere jare van sy lewe dikwels in die steek gelaat:

- In 'n brief van hom gedateer 'Kroonstad 30 Desember 1870', tien maande voor sy sterfbed, verklaar hy self dat sy verstand met tye "bewolkt" raak:

"... in 't klimmen mijner jaren, (ik) groot in mijn memorie door zware zinkings veroorzaakt, ben gekrenk, dat het my vele malen gebeurd dat mijn verstand als bewolkt wordt, en ik mij bezwaard er onder gevoel".¹²⁰

- In 'n brief aan ds. Van Broekhuizen, gedateer 'Doornkloof 4 Februarie 1866', maak hy melding van die gesprek tussen hom en Pretorius oor die wenslikheid van 'n Gelofte al dan nie. Hy dui dan die datum waarop die gesprek gevoer was verkeerdlik aan as 13 Desember 1838¹²¹, terwyl die 13de die dag is waarop hulle die Gelofte al vir die 5de keer afgelê het.
- In sy herinneringe meld hy dat bogenoemde gesprek op die 7de Desember 1838 plaasgevind het¹²². Sy hoë ouderdom in ag geneem, is dit te verstane dat hierdie tipe van teenspraak kan voorkom.

Die weergawe van die Gelofte, soos opgeneem in sy brief aan ds. Van Broekhuizen, verskil van sy herinneringe wat in sy laaste dae aangeteken is¹²³. Hierdie toedrag van sake belemmer die bewyswaarde van Cilliers se aantekeninge m.b.t. outentiekheid.

In sy Artikel "Danskraal of Waschbankspruit" verklaar Uys "dat dit 'n kern-fout van meeste historici, en al die leke-skrywers was, en is nog, om hierdie twyfelagtige bron as gesaghebbend te aanvaar i.p.v. dit te verwerp of bloot as bevestigende getuienis aan te wend. Om die historiografie nog verder te vertroebel, het hulle naartoe pogings aangewend om Cilliers se relaas met aanvaarde historiese feite te versoen."¹²⁴ In die artikel¹²⁵ wys hy, aan die hand van ander getuies, op 'n hele aantal foute in Cilliers se joernaal, waaronder van Cilliers se eie briewe wat hy deur die loop van sy lewe geskryf

¹¹⁹ Perskor, HAT, Tweede hersiene uitgawe, eerste druk 1979: "joernaal. 1. **Dagboek** vir aantekeninge, bv. van belangrike gebeurtenisse".

¹²⁰ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?*, Historia 3(2), Junie 1958, p. 101.

¹²¹ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?*, Historia 3(2), Junie 1958, p. 100.; Vrystaatse Argief, Aanwins 121.42 Brief van Cilliers - ds. Van Broekhuizen, 14 Februarie 1866.

¹²² Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, p. 57.

¹²³ Vrystaatse Argief, Aanwins 121.42 Brief van Cilliers - ds. Van Broekhuizen, 14 Februarie 1866.; Hofstede, H.J., *Geschiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, pp. 57-58.

¹²⁴ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?*, Historia 3(2), Junie 1958, p. 100.

¹²⁵ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?*, Historia 3(2), Junie 1958, pp. 97 tot 111.

het. Uys kom tot die slotsom dat Cilliers nie die opsteller van sy joernaal was nie, en dat dit derhalwe as bron verwerp moet word, buiten as bevestigende getuies.¹²⁶

Liebenberg is dit eens met Uys dat Cilliers se herinneringe nie naastenby dieselfde gewig kan dra as Bantjes se kontemporêre aantekeninge nie.¹²⁷

Jansen bevraagteken ook Cilliers se aantekeninge, en wys daarop dat dit eers in die laaste maande van sy lewe opgeskryf is. Voorts wys hy daarop dat Cilliers nie melding gemaak het van die belofte om 'n "Godshuis" te bou nie¹²⁸, dit, ten spyte daarvan dat hy dit tog in sy brief aan ds. Van Broekhuizen gemeld het.¹²⁹

In sy biografie oor Cilliers maak professor De Jongh die stelling dat Bantjes se joernaal minder onjuisthede as Cilliers s'n bevat.¹³⁰

Erkende geskiedskrywers is dus dit eens dat Cilliers se sg. joernaal nie as gesaghebbend beskou kan word nie, en volgens Uys (wat bewyswaarde aanbetref) net as bevestigende getuies aangewend behoort te word.

5. A.W.J. Pretorius

Pretorius, as Hoofkommandant en die inisieerder¹³¹ van die Geloofte, se weergawe is opgeneem in sy verslag aan die Volksraad in Natal, wat dit amptelik maak. Ongeveer 6 weke daarna is dit in 'n nasionale koerant gepubliseer. Pretorius se weergawe kom inhoudelik ooreen met die van Bantjes. Pretorius en Bantjes se weergawes het binne maande van mekaar in '*De Zuid-Afrikaan*' verskyn en bevestig mekaar ooglopend. Dit versterk beide se bewyswaarde.

¹²⁶ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?*, Historia 3(2), Junie 1958, p. 111.

¹²⁷ Liebenberg, B.J., *Andries Pretorius in Natal*, p. 29.

¹²⁸ Jansen, E.G., *Die Voortrekkers in Natal, Opstelle deur E.G. Jansen., Is die Geloofte op Danskraal afgelê?* (Pretoria, 1938).

¹²⁹ Liebenberg, B.J., *Andries Pretorius in Natal*, p.27, (Liebenberg se aangehaalde gedeelte uit die brief aan ds. Broekhuizen).

¹³⁰ De Jongh, P.S., Sarel Cilliers, Perskor, 1987, p. 158.

¹³¹ Engelbrecht, S.P., *Die Geloofte (Die Groot Trek - Gedenkuitgawe van die Huisgenoot, Desember 1938)*, p. 133; Liebenberg, B.J., *Andries Pretorius in Natal*, p.27; Vrystaatse Argief, Aanwins 121.42 Brief van Cilliers - ds. Van Broekhuizen, 14 Februarie 1866.

6. J.G. Bantjes

Bantjes as amptelike sekretaris van die strafekspedisie se weergawe is, in die hoedanigheid van sy amp, die amptelike weergawe van die Geloofte. Hierdie tydgenootlike weergawe is enkele maande daarna in 'n nasionale koerant gepubliseer.

Bantjes se verslag kan tot op die aand van 7 Desember gekontroleer word met Erasmus Smit se daaglikse aantekeninge. Professor C.J. Uys meld in sy artikel "*Danskraal of Waschbankspruit*" dat dit verbasend is hoe hul besonderhede ooreenstem¹³². Volgens Uys kan Cilliers se "sterfbed joernaal" nooit opweeg teen Bantjes se aantekeninge nie, wat aangeteken is terwyl die gebeure plaasgevind het¹³³. Na hy die verskillende getuies rondom die gebeure by die aflegging van die Geloofte ondersoek het kom hy tot die volgende gevolgtrekking:

'Dat Jan Bantjes se "Joernaal" die gesaghebbendste relaas is wat ons besit omtrent die aflegging van die Geloofte.'¹³⁴

Beide dr. E.G. Jansen en professor H.B. Thom meld, na deeglike ondersoek, dat Bantjes se getuienis die betroubaarste is¹³⁵. Jansen skryf voorts dat ons moet onthou:

'dat die meeste gegewens wat ons aangaande die Wenkommando besit, behalwe die joernaal van Bantjes, op herinneringe berus wat neergeskryf is baie jare nadat die gebeurtenisse plaasgevind het. Dit is dus vanselfsprekend dat die betroubaarste getuienis wat ons het, die joernaal van Bantjes is.'¹³⁶

Liebenberg kom tot die gevolgtrekking dat:

"Die kontemporêre aard van Jan Bantjes se getuienis verleen daaraan soveel gewig dat herinneringe wat meer as 'n halwe eeu later aangeteken is, eenvoudig nie daarteen kan opweeg nie'¹³⁷.

Verskeie getuies bevestig Bantjes se joernaal as akkuraat, byvoorbeeld Erasmus Smit m.b.t. die drosters en die patrollie van kommandant De Lange (Hans Dons) teen Jobe¹³⁸. Ook bevestig Phillippus Jeremias Coetser Bantjes se weergawe m.b.t. waar die Geloofte die eerste keer afgelê is¹³⁹.

¹³² Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?*, Historia 3(2), Junie 1958, p. 102.

¹³³ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?*, Historia 3(2), Junie 1958, p. 102.

¹³⁴ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?*, Historia 3(2), Junie 1958, p. 111.

¹³⁵ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?*, Historia 3(2), Junie 1958, p. 104.

¹³⁶ Jansen, E.G., *Die Voortrekkers in Natal, Opstelle deur E.G. Jansen., Is die Geloofte op Danskraal afgelê?* (Pretoria, 1938).

¹³⁷ Liebenberg, B.J., *Andries Pretorius in Natal*, p. 29.

¹³⁸ Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?*, Historia 3(2), Junie 1958, p. 102.

¹³⁹ Duvenhage, G.D.J., *Die Groot Trek - Die Eerste Drie Jaar - Deel 3: 1838 Die Geloofte*, p. 144.; Liebenberg, B.J., *Andries Pretorius in Natal*, p. 29.

Erkende geskiedskrywers is dus dit eens dat Bantjes se joernaal as gesaghebbend en as baie akkuraat beskou kan word. Dit is ook so dat Pretorius se brief aan die Volksraad en Bantjes se joernaal feitlik ooreenstem.

Die bewyswaarde van Bantjes se joernaal is voor-die-hand-liggend.

7. Gevolgtrekking

Ter verantwoording van: Watter bewyswaarde die inhoud van die tersaaklike dokumentasie besit, die volgende:

Die inhoudelike van Bantjes en Pretorius se weergawes van die Geloofte, soos opgeneem in hul brondokumente, bevestig mekaar. Daarbenewens is hul dokumente amptelik van aard en kwalifiseer derhalwe as eerstehandse bewysstukke binne die oogmerk van hierdie verslag.

Hofstede, as vrederegter, maak op sy beurt onder andere van ooggetuies gebruik, wat hy laat beëdig. Verder maak hy ook van Bantjes se joernaal gebruik ten einde sy weergawe saam te stel wat volgens hom aan die verskillende gemeentes voorgestel is. Die inhoudelike daarvan stem in 'n groot mate saam met Bantjes se weergawe. Dit maak dat, ten spyte van die tydsverloop, Hofstede se werk wel betekenisvolle bewyswaarde besit.

Cilliers se aantekeninge bring meer as een weergawe van die Geloofte na vore. Dit is waarskynlik weens die feit dat hy, volgens sy eie erkenning, aan geheueverlies in sy latere lewe gelei het. Sodoende het die verloop van tyd en moontlike eksterne invloede sy tol geëis. Verder wyk sy weergawe ook in vele opsigte af van die amptelike weergawes. Weens sy persoonlike deelname aan die verrigtinge van 1838, besit sy weergawe wel bewyswaarde, maar van 'n laer gradering as die van Pretorius en Bantjes. Volgens Uys is dit 'n twyfelagtige bron en behoort dit hoogstens as bevestigende getuie aangewend te word.

Gerdener erken self dat sy weergawe van die Geloofte 'n rekonstruksie van Cilliers s'n, asook van onvermelde bron/ne is. Verder is sy werk nie deurgaans objektief nie, waardeur hy ooglopende foute maak. Hierdie foute word ook deur ander geskiedskrywers uitgewys. Weens sy ooglopende foute, asook die bewyswaarde van sy brondokument, nl. Cilliers s'n, besit sy weergawe weinig, indien enige bewyswaarde binne die oogmerk van hierdie verslag.

Omdat Louw se werk op die tradisionele gegrond was, en nie op die geskiedkundige nie, besit dit ook weinig geskiedkundige bewyswaarde.

Die sterkste geskiedkundige bewyswaarde van die dokumentasie vind ons binne die amptelike aard van die van Bantjes en Pretorius.

IX. Samevattend.

Om uiteindelik by 'n antwoord uit te kom m.b.t. die outentiekheid van die Geloofte, is die samevatting tweeledig gedoen, nl. die samevatting van die vrae-, en die invloed van elk van die outeurs.

1. Samevatting van die vrae.

In hierdie afdeling word die invloed wat die dokumente uitgeoefen het op die outentieke aard van die Geloofte, ontleed.

1.1. Vraag 1. Wanneer is die dokument te voorskyn gebring?

Oor die vraag wanneer die dokument te voorskyn gekom het, kom die komitee tot die gevolgtrekking dat Bantjes, en daarna Pretorius se weergawe betekenisvolle outentieke waarde het. Die rede daarvoor is omdat Louw se weergawe eers 124 jaar later te voorskyn kom; Gerdener s'n 81 jaar later; Hofstede s'n 38 jaar later; Cilliers s'n 32/3 jaar later; Pretorius s'n minder as 2 weke, en Bantjes s'n neergeskrywe is op die 9de Desember, waarna dit aan die 3 gemeentes voorgelê is ter goedkeuring en vir sewe agtereenvolgende dae opgedra is aan hul Hemelse Vader.

Hiervolgens kwalifiseer Bantjes se weergawe as die mees outentieke weergawe van die Geloofte van Bloedrivier (1838).

1.2. Vraag 2. Waar is die dokument te voorskyn gebring?

Oor die vraag waar die dokument te voorskyn gekom het, wys die komitee daarop dat beide Bantjes en Pretorius se weergawes ten tye van die strafekspedisie teen Dingaan in Natal aangeteken is. Hulle dokument ontstaan dus geografies na aan die slagveld waar die Geloofte gesluit is. Cilliers se dokument ontstaan kort voor sy dood op sy plaas Doornkloof in die Republiek van die Oranje Vrystaat. Alhoewel Cilliers se dokumentering in die Oranje Vrystaat plaasvind, is hy die enigste van die oorblywende outeurs wat ook in die geografiese gebied teenwoordig was tydens die afloop van die gebeure. Hofstede dra sy boek, wat in Nederland gedruk is, op aan die Volksraad van die Oranje Vrystaat. Hy meld dat hy Natal besoek het tydens sy navorsing, maar dit het egter eers dekades na die slag plaasgevind. Toe Gerdener se boek gepubliseer is, was hy werksaam in Stellenbosch. Op sy beurt was Louw werksaam in Kaapstad.

Geografies gesproke ontstaan Bantjes en Pretorius se dokumente binne die direkte geografiese gebied waar die gebeure hul afspeel. Omdat die geografiese gebied 'n deurslaggewende rol speel binne geskiedkundige verband, verklaar die komitee dat Bantjes en Pretorius se weergawes die meeste gewig dra m.b.t. die outentiekheid van die Geloofte.

1.3. Vraag 3. Deur wie is dit te voorskyn gebring?

Hierdie vraag speel 'n belangrike rol in die bepaling van welke weergawe van die Geloofte as die mees outentieke beskou moet word. Bantjes en Pretorius is die enigste van die outeurs wat in hulle amptelike hoedanighede hul aantekeninge gemaak het. Naas hulle was Cilliers ook amptelik deel van die gebeure, maar is sy aantekeninge nie amptelik van aard nie.

Die komitee kom tot die volgende oortuiging: In die uitvoer van hul amptelike pligte, was beide Bantjes en Pretorius verantwoordbaar aan die Volksraad. Hul status as amptenare in diens van die Volksraad, verleen die grootste mate van outentiekheid aan hul aantekeninge.

1.4. Vraag 4. Uit watter vooraf bestaande materiaal is dit te voorskyn gebring?

Hierdie vraag dwing die navorser om tot op die been die oorsprong van die tersaaklike inligting na te vors. Bantjes, Cilliers en Pretorius was die enigste van die outeurs wat fisies deelgeneem het aan die gebeure. Dit maak hulle dokumentasie eerstehands, terwyl dieselfde nie van die ander outeurs gesê kan word nie.

As ooggetuies en amptelike dokumenteerders van die gebeure, geniet die gedokumenteerde materiaal van Bantjes en Pretorius voorrang m.b.t. outentiekheid en is dit in alle opsigte eerstehands.

1.5. Vraag 5. In watter oorspronklike vorm is dit te voorskyn gebring?

Al die weergawes van die Geloofte wat sedert 1838 opgeteken is, asook die wat mettertyd ontstaan het, weerspieël hoofsaaklik dit wat in Bantjes, Pretorius en Cilliers se aantekeninge opgeteken staan. Dit is goed gedokumenteer- en gepubliseer en wyd versprei. Om by 'n outentieke weergawe uit te kom moet verdere onderskeid getref word, nl. wat as eerstehands en wat as tweedehands bestempel moet word. Weereens kwalifiseer Bantjes, Pretorius en

Cilliers se dokumentasie as outentiek, aangesien hul weens hul deelname aan die ekspedisie, ooggetuies was.

Van die outeurs is net Bantjes en Pretorius se dokumente tydgenootlik en verskyn slegs hulle s'n in 'n amptelik formaat, wat daaraan voorrang verleen bo die van die ander outeurs m.b.t. outentiekheid.

1.6. Vraag 6. Watter bewyswaarde het die inhoud?

Benewens die feit dat die datum waarop die dokumente ontstaan het, 'n deurslaggewende rol speel in die bepaling van die bewyswaarde daarvan, het Louw se werk slegs ten doel gehad om 'n weergawe daar te stel in moderne Afrikaans, wat beteken dat dit buite rekening gelaat moet word m.b.t. geskiedkundige bewyswaarde.

Benewens die feit dat Gerdener se weergawe 'n rekonstruksie is, is die wyse waarop hy te werk gegaan het nie geskiedkundig regverdigbaar nie, en verkwalik ander historici hom daarvoor. Verder maak hy van Cilliers se weergawe gebruik, wat 'n laer bewyswaarde het as die van Bantjes en Pretorius. Dit beteken dat Gerdener se weergawe van die Geloofte as derdehands beskou kan word en geskiedkundig weinig bewyswaarde besit.

Tydens Cilliers se optekening van sy herinneringe ly hy aan selferkende geheueverlies. Sy dokumente lewer meer as een weergawe van die Geloofte op, wat die bewyswaarde van sy weergawe van die Geloofte binne die oogmerke van hierdie verslag, aan bande lê.

Pretorius, as inisieerder van die Geloofte en bevelvoerder van die ekspedisie se weergawe word opgeneem in sy amptelike verslag aan die Volksraad en tydgenootlik in die vernaamste koerant gepubliseer. Dit verleen voldoende bewyswaarde aan sy weergawe. Dieselfde geld vir Bantjes se joernaal, wat vier maande later in dieselfde koerant verskyn.

Aangesien bewyswaarde hier ter sprake is, moet dit wat as redelike in 'n hof sou geld, hier van toepassing gemaak word. Ooggetuie verslae word hoër geag as hoor-sê getuies. In die lig hiervan het Bantjes, Cilliers en Pretorius se dokumente voldoende bewyswaarde, maar weens tydsverloop kan Cilliers se herinneringe nie opweeg teen Bantjes en Pretorius se amptelike en tydgenootlike dokumente nie.

Die sterkste geskiedkundige bewyswaarde van al die tersaaklike dokumentasie vind ons binne die amptelike aard van die van Bantjes en Pretorius, wat aan hul dokumente die meeste outentiekheid besorg.

1.7. Samevattende gevolgtrekking m.b.t. die vrae:

Bantjes en Pretorius se weergawes van die Gelofte is: Tydgenootlik aangeteken; geografies verantwoordbaar; in 'n amptelik formaat; eerstehands van aard; goed gedokumenteer; wyd gepubliseer, en bevestig mekaar.

Dit alles in ag genome staan Bantjes en Pretorius se weergawes van die Gelofte uit soos 'n paal bo water wat outentiekheid aanbetref.

2. Invloed van die outeurs.

In hierdie afdeling word die invloed van die outeurs ontleed.

2.1. W.E.G. Louw

Binne die konteks van die beantwoording van die vraag rondom welke die mees geloofwaardige, en daarom die mees outentieke weergawe van die Gelofte is, voldoen Louw se verwerking die minste aan die vraag. Dit was ook nie Louw se bedoeling om daaraan te voldoen nie. Sonder om Louw, of sy verwerking te diskrediteer, kan Louw se verwerking vir alle praktiese doeleindes buite rekening gelaat word m.b.t. outentieke waarde. As outeur speel hy egter 'n deurslaggewende rol binne die huidige tydsgewrig, waarin sy verwerking stewig gevestig is binne die geheue van elkeen wat hom of haar met die Gelofte vereenselwig, en word ons as Volk jaarliks opnuut aan sy bewoording gebind.

Die ironie van die saak is dat die outeur wie se weergawe die minste outentieke waarde besit, die meeste in gebruik is.

2.2. G.B.A. Gerdener

Wat Gerdener se weergawe aanbetref, moet ons daarop wys dat dit eers 81 jaar na die Slag van Bloedrivier gepubliseer is. Sy weergawe speel 'n deurslaggewende rol in die ontstaansgeskiedenis van die Louw- weergawe, wat teen 1962 reeds 'n gevestigde tradisie binne Geloftedagvierings was.

Dit is 'n feit dat Gerdener toegang tot Hofstede se boek gehad het, aangesien hy op bl. 112 van sy boek daarna verwys. Hy was derhalwe bewus van die voorstel van die Gelofte aan die drie gemeentes, waarin die verwysing na die oprigting van 'n tempel vermeld word. Hy gebruik dan ook waarskynlik hierdie gedeelte om Cilliers se weergawe mee aan te pas, soos in 'n voetnota op bl.68 van sy boek verskyn.

Dit is egter betreurenswaardig dat hy in dieselfde voetnota verklaar dat daar nie 'n presiese weergawe bestaan van hoe die Geloofte daaruit gesien het nie. Hy het 'n mutatis mutandis weergawe in sy besit, maar verklaar nogtans dat sy rekonstruksie die naaste aan die oorspronklike is en kwalifiseer dit as 'molik'. Wat ietwat verbaas, is dat hy hiermee die Cilliers weergawe as die mees outentieke geskiedkundige weergawe verklaar, aangesien hy bitter min daaraan verander. Hy eien hom die reg toe om die heelwat ouer mutatis mutandis weergawe van Hofstede [Bantjes] tot 'n derde rangse vlak te degradeer, in die proses die verbatim kopie van Cilliers tot 'n tweederangse vlak te verlaag en sy rekonstruksie as eerstehands die wêreld in te stuur.

Vandag word Gerdener se rekonstruksie algemeen gebruik binne Louw se hoofsaaklike verwerkte vertaling daarvan, en is die afleggers van die Geloofte jaarliks salig onbewus van die wyse waarop hy die geskiedenis geskaad het.

Wat outentiekheid aanbetref, kan daar nie veel waarde aan Gerdener se rekonstruksie verleen word nie. Wat egter in sy guns tel is dat hy die Cilliers weergawe weliswaar verbeter het met die toevoeging van die gedagte rondom die oprigting van die 'Tempel'.

As outeur speel Gerdener 'n deurslaggewende rol in die vaslegging van die Geloofte in die verstand van die nageslag, terwyl sy weergawe weinig outentieke waarde besit.

2.3. H.J. Hofstede

Hofstede se boek is in die laat negentiende eeu, en vroeg twintigste eeu wyd gelees, in hierdie verband is dit dan net vanselfsprekend dat hy 'n invloed sou uitoefen m.b.t. hoe die Geloofte onthou sou word. In sy boek publiseer hy beide die verbatim kopie van Van Rijnveld, asook sy eie mutatis mutandis weergawe van Bantjes se joernaal, en laat dit oor aan die leser om self die keuse te maak oor watter weergawe van die Geloofte die mees geloofwaardige is.

Die grootste moontlike invloed wat Hofstede op die bewoording van die Geloofte kon gehad het vind ons waar hy die "Huis" van Bantjes en Pretorius in 'n "Tempel" verander. Ons weet egter nie wat hom laat besluit het om die verandering aan te bring nie, en kan net spekulêr dat hy deur of die beswore getuies, of die eietydse invloede beïnvloed is.

2.4. S. A. Cilliers

Cilliers se weergawe wat 32/33 jaar na die gebeure sy beslag kry, oefen uiteindelik die grootste invloed uit op hoe die Geloofte onthou word. Hy was 'n man wat nougeset die dag gevier het en

sy volksgenote aangemaan het om dit te onderhou. Hy stel dus 'n noemenswaardige voorbeeld, waarvoor hy verseker onthou moet word, en altyd in herinnering gebring moet word.

As die man wat voorgegaan het tydens die aflegging, word sy aangepaste weergawe [Gerdener/Louw] nie maklik in twyfel getrek nie, vanwaar die belangrike plek wat dit tot vandag toe inneem. Wat egter nie uit die oog verloor moet word nie, is dat sy aangepaste weergawe nie die toets van outentiekheid geslaag het nie, en derhalwe nie as gesaghebbend verklaar kan word nie. Ten spyte daarvan speel sy bewoording van die Geloofte tot vandag toe nog die vernaamste rol in die jaarlikse herdenking daarvan.

2.5. A.W.J. Pretorius

Pretorius, as die inisieerder van die gelofte staan kop en skouers bo al die outeurs uit m.b.t. die invloed wat hul uitoefen op die onderhouding van die Geloofte deur die nageslag. Sy betrokkenheid is van onskatbare waarde en maak dat ons as volk bevoorreg is om d.m.v. 'n gelofte aan die Almagtige, die God van hemel en aarde, gekoppel te mag wees. Dit is die grootste voorreg wat 'n volk te beurt kan val. Weens die feit dat sy weergawe van die Geloofte nie groot aftrek by invloedryke geskiedskrywers gekry het nie, en nie algemeen bekend is nie, word sy Geestelik geïnspireerde gedagtes vandag moontlik net ten dele eerbiedig. Dit beteken dat die gelofte wat gesluit is, moontlik nie ten volle nagekom word nie. Elkeen van ons weet dat daar nie eensydig aan die inhoud van 'n kontrak verander mag word nie, des te minder van die Geloofte. Indien wel kan dit op kontrakbreuk neerkom. In sy verslag aan die Volksraad bevestig hy die voorafgaande gebeure m.b.t. die aflegging van die Geloofte. Pretorius se weergawe van die Geloofte soos opgeneem in sy Verslag aan die Volksraad is amptelik, dit korrespondeer met Bantjes se joernaal, en slaag in alle opsigte die toets van outentiekheid.

As outeur van die Geloofte speel sy bewoording daarvan vandag 'n minderwaardige rol binne Geloftedagvierings. Alhoewel sy weergawes [Bantjes se joernaal verwoord net Pretorius se gedagtes] die algemene raamwerk daarstel, word die kern daarvan tot vandag toe nog verswyg.

2.6. J.G. Bantjes

Bantjes, as Pretorius se sekretaris, het hom goed van sy taak gekwyt in die daarstelling van 'n joernaal. Sy joernaal oefen groot invloed uit op die nageslag se begrip m.b.t. die daaglikse gebeure van die ekspedisie. Daarsonder sou ons as nageslag nie 'n deeglike beeld gehad het waardeur hulle gegaan het en watter wonderwerke met hulle plaasgevind het nie. In sy joernaal

haal hy Pretorius woordeliks aan. Hierdie aanhaling word aan die drie gemeentes voorgelê en aanvaar, waarna Cilliers voorgegaan het in die tent van Pretorius en die Geloofte afgelê het.

Bantjes [Pretorius] se weergawe van die Geloofte soos opgeneem in sy joernaal, as die sekretaris van die strafekspedisie, is amptelik, korrespondeer met Pretorius se verslag, en slaag in alle opsigte die toets van outentiekheid.

As outeur van die joernaal speel hy dus die deurslaggewende rol binne die daarstelling van 'n outentieke weergawe van die Geloofte aangesien hy die eerste weergawe daarvan op skrif stel. Soos in die geval van die Pretorius weergawe, word dit nie huidiglik erken en gebruik nie.

2.7. Samevatting en gevolgtrekking m.b.t. die invloed van die outeurs:

Die invloed van Louw se werk is binne die huidige tydsgewrig oorheersend. Sy weergawe is algemeen in gebruik en ontstaan hoofsaaklik uit Gerdener en Cilliers se dokumentasie en beïnvloeding. As outeurs speel hulle vandag 'n deurslaggewende rol gedurende Geloftedagvierings, maar hul werke besit die minste outentieke waarde. Hofstede se werk is 'n goeie geskiedkundige verslag m.b.t. dit wat in sy tyd bekend was m.b.t. die verskillende weergawes van die Geloofte. Sy invloed op vandag se viering van die Geloofte is egter gering. Pretorius en Bantjes se weergawes is outentiek, maar vorm slegs die raamwerk van die hedendaagse bewoording van die Geloofte. Dit word nie in die hedendaagse Geloftedagvierings erken en gebruik nie en het uit die gesig verdwyn.

Die ironie van die saak is dat die outeurs wie se werk die minste outentieke waarde besit, die meeste erkenning geniet, en die outeurs wie se werk die meeste outentieke waarde besit, die minste erkenning geniet in die hedendaagse herdenking en herbevestiging van die Geloofte.

X. Gevolgtrekking en verdere aanbevelings.

1. Finale Gevolgtrekking

Ten einde die mees outentieke weergawe van die Gelofte te bepaal het die komitee wetenskaplik te werk gegaan. Die verskillende verwante bronne en weergawes van die Gelofte is deeglik ondersoek en aan die hand van aanvaarde geskiedkundige evaluasiemetodiek onderwerp. Met die verloop van etlike dekades het verskeie belanghebbende skrywers die verloop van sake drasties beïnvloed. Weens die vermoedelike onbesikbaarheid en gevolglike onbekendheid van Bantjes en Pretorius se outentieke dokumente, het latere oorvertellings en herinneringe outentieke status bekom. Op grond van die latere invloed het nuwe weergawes van die Gelofte ontstaan, waaraan ons as Volk tans gebonde is. Tydens die ondersoek na die mees outentieke weergawe van die Gelofte het die komitee kennis geneem van ander ondersoeke in die verlede, waarin uitsprake in die verband gemaak is.

Dit alles in ag genome kom die komitee tot die volgende gevolgtrekking:

Bantjes en Pretorius se weergawes van die Gelofte, in teenstelling met die van die ander outeurs, voldoen in alle opsigte aan die vereistes van outentiekheid.

Dit is egter baie jammer dat die outeurs wie se werk die meeste geskiedkundige geloofwaardigheid besit, die minste erkenning in die hedendaagse herdenking en herbevestiging van die Gelofte geniet.

Anders gestel:

Dit is baie jammer dat die outeurs wie se werk die minste geskiedkundige geloofwaardigheid besit, die meeste erkenning in die hedendaagse herdenking en herbevestiging van die Gelofte geniet.

2. Aanbeveling m.b.t. Outentiekheid.

Hiermee beveel hierdie komitee aan dat Bantjes se weergawe van die Bloedrivier Gelofte (1838) as die mees geloofwaardige en die mees oorspronklike weergawe verklaar moet word, en daarom binne die opdrag van hierdie verslag die mees outentieke is. Pretorius se weergawe staan weinig terug en is derhalwe ook in alle opsigte outentiek en moet as sulks beskou word.

3. Aanbeveling m.b.t. regstelling.

In die lig van hierdie verslag, waarin dit duidelik na vore kom dat die weergawe van die Bloedrivier Gelofte (1838) wat algemeen in gebruik is, nl. dié van W.E.G. Louw, geen outentieke waarde besit nie, beveel die komitee derhalwe aan dat Bantjes se weergawe van die Gelofte in die vervolg as Gelofte sal dien en dat die inleiding tot die Gelofte soos deur Cilliers aangeteken die aflegging daarvan vooraf sal gaan. Daardeur sal die mees outentieke weergawes van die Gelofte hul regmatige plek inneem, en sal dit D.V. die weg baan waardeur die oorspronklike bedoeling van die afleggers daarvan eerbiedig sal word.

Hiermee die voorstel van die komitee van hoe die Gelofte eerbiedig moet word:

Dit is saamgestel uit die inleiding daartoe soos deur Sarel Cilliers aangeteken en dit wat volgens Bantjes se joernaal aan hom oorhandig is op die 9de Desember 1838. Let op dat Cilliers se inleiding grammatikaal gesinkroniseer is met Bantjes se joernaalinskrywing soos gepubliseer in die betrokke *De Zuid-Afrikaan*. [Vergelyk Hoofstuk **II Die verskillende weergawes van die Bloedrivier Gelofte**]:

Die Gelofte van Bloedrivier, 9-16 Desember 1838

"Mijne Broeders en mede-landgenoten, hier staan wij thans, op eene Ogenblik voor een Heilige God, van Hemel en aarde, om een belofte aan Hem te beloven, dat, "zoo de Heere ons de overwinning geven mogt, een Huis tot zynes Grooten Naams gedachtenis te stichten, alwaar het Hem zal behagen"— en dat zy ook moesten afsmeaken, de hulp en bystand van God, om deze gelofte zeker te kunnen volbrengen, en dat wy den dag der overwinning, in een boek zullen aantekenen, om dezelve bekend te maken, zelfs aan onze laatste nageslachten, op dat het ter Eere van God gevierd mag worden."

Opmerking:

Daar was 'n makliker manier gewees om die werklike bewoording van die Gelofte bo alle twyfel vas te stel, maar die geskiedkundige pad wat die Gelofte geloop het sou nie na vore gekom het nie, en die invloede van persone sou nie aan die lig gekom het nie. Hierdeur het die komitee heelwat geskiedkundige werke blootgestel, werke wat 'n beduidende invloed op ons as Volk gehad het.

Die maklike manier is om bloot dit wat Bantjes hieroor opgeteken het, aan te haal:

Joernaal der Expeditie van de uitgewekene Boeren, ... [De Zuid-Afrikaan, 14 Juny 1839], kolom 2, laaste paragraaf:

*“De Heeren Cilliers, Landman en Joubert, waren opgeruimd in het gemoed, om zulks te hooren; zy onderhielden hunne gemeentens hierover en verkregen hunse algemeene toestemming. Toen hierna de Godsdienst onderscheidelyk begon, nam de Heer Cilliers dezelve in de tent van den Hoofd Kommandant waar; hy begon met het zingen uit Psalm 38 vers 12 - 16, deed vervolgens het voorgebed, en sprak over de 24 eerste verzen van het 6 Kapittel uit Judicum of de Rigteren; besloot vervolgens met het Gebed, **waarin de belofte voormeld aan God werd gedaan**, en eene krachtige smeking, om Gods hulp en bystand, in het volbrengen derzelve, ...”* [eie beklemtoning]

In dieselfde koerant lui die Engelse weergawe as volg:

*“... and thereafter delivered the prayer in which **the beforementioned vow to God was made, ...”***

Dit dien beklemtoon te word dat die **“belofte voormeld”** aan God aangebied is. Dit beteken dat die Gelofte wat Bantjes neergeskrywe het, en aan die leiers van die drie gemeentes oorhandig is vir instemming van al die gemeentede, **die gelofte is wat afgelê is**. Daar kan hiermee geen agterdog meer bestaan nie oor die bewoording van die 1838 Gelofte van Bloedrivier. Al wat mens nog oor kan wonder is wat die inleidende woorde is wat Cilliers gebruik het tot die aflegging daarvan. Hiervoor kan mens slegs gebruik maak van wat Cilliers self daaroor laat opteken het. Dit is ook nie te sê dat al die ander manskappe in die laer daarvan bewus was nie, aangesien net hulle wat in Pretorius se tent teenwoordig was, Cilliers aangehoor het. Die ander twee gemeentes het volgens die joernaal afsonderlik vergader en die aflegging waargeneem.

4. Aanbevelings m.b.t. implementering

- Die komitee beveel aan dat hierdie verslag aan die Geloftesvolk opgedra moet word.
- Dat 'n direkte Afrikaanse vertaling van die Gelofte berei word.
- Dat 'n komitee aangewys en getaak word om elke Feeskomitee in die land na te speur en hierdie verslag tot hul beskikking sal stel.
- Dat hierdie verslag tot amptelike verslag verklaar word en tot die beskikking van elke Volksgenoot gestel moet word.
- Dat 'n muurkaart van hierdie Gelofte gedruk en versprei word.

XI. Aanhangsels.

Aanhangsel 1: Aanvaarde Nederlandse vorm van die Geloofte¹⁴⁰.

Hier staan wij
voor een heilige God van Hemel en aarde
om een gelofte aan Hem te beloven
als Hij met Zijne beskerming met ons sal wesen
en onze vijand in onze hand sal geven
dat wij die dag en datum elk jaar als een dankdag
zoals een Zabbat sal doorbrenge
en dat wij een tempel tot Zijn eer sal stichten
waar het Hem sou behagen
en dat wij het ook aan onze kindere sal segge
dat zij met ons erin moeten del
tot gedachtenis ook voor het opkomende geslachte
want de eer van Zijn Naam sal daardoor verheelik word
dat de roem en de eer van overwinning
aan Hem zal word gegee. (sic)

¹⁴⁰ INEG, Bloemfontein: PV 202 lêer 1/2/3/2/5: *Notule van 'n vergadering van die Uitvoerende Komitee van die FAK*, 1962-02-07, p.9 (Verwys die Aanvaarde Nederlandse vorm).

Aanhangsel 2: Volksverklaring m.b.t. besluite geneem te Vegkop Geloftefeesterrein, 25-27 September 2009.

VOLKSVERKLARING

Die Geloftevolk Koördineringskomitee reik hiermee die volgende verklaring uit met betrekking tot besluite wat tydens die Volksvergadering van die Geloftevolk van Suid Afrika geneem is te Vegkop Geloftefeesterrein, 25 - 27 September 2009:

Die volgende ordereelings het deurgaans tydens die vergadering gegeld:

- Die sprekers, asook die deelnemers aan debatte, is geregtig op die gebruik van die Heilige Name van ons hemelse Vader, netso op die gebruik van die Name waarmee ons aan moedersknie grootgeword het. Almal vereer daarmee Sy Naam.
- Geen organisasie mag genoem, of bevorder of benadeel word nie.
- Geen beroep mag verkleineer of aangeval word nie.
- Geen persoon se beeld mag benadeel of bevorder word nie.

Tydens die vergadering is ook 'n ordereëling getref dat die Vergadering die alleenreg besit om persverklarings uit te reik. Die joernaliste teenwoordig is uitgenooi om met die bestuur van die vergadering te skakel in hierdie verband. Die joernaliste het hul hiermee vereenselwig deur die vergadering nie op daardie stadium te verlaat nie. Berigte wat tot dusver in die pers verskyn het, weerspieël nie dit wat deur die vergadering besluit is nie.

Die Volksvergadering verklaar as volg:

Besluite:

1. Die Geloftevolk se vrywordingsproses moet geskoei word op die grondslag van die Volksgeloftes.
2. Dit noodsaaklik is dat alle huidige middele wat tans aangewend kan word om die Geloftevolk in stand te hou, op alle lewensterreine benut moet word.
3. Dit noodsaaklik is dat die Geloftevolk 'n soewerein-vrye volk moet word.
4. Dat die grondslag waarop die toekomstige vryheid van die Volk gebou word, regverdigbaar is.
5. Die vrywording van die Geloftevolk binne bereik is.
6. Die toekomstige staatsmodel van die vrye Geloftevolk, Skrifgefundeerd (op Bybel gegrond) moet wees.
7. Dat die oproep en ordening van die vergadering aan die byeenkoms legitimiteit verleen as 'n Volksvergadering.

8. Dat 'n volksdatabasis dringend tot stand gebring moet word, sodat die Geloftvolk doeltreffend kan kommunikeer - as 'n eerste stap op pad na vryheid.
9. Dat die nakoming van die Volksgeloftes 'n Teokratiese staatsmodel vereis. 'n Komitee is saamgestel om die funksionering van 'n Teokratiese staatsbestel te ondersoek om by 'n volgende Volksvergadering aan die Volk voor te lê vir oorweging.
10. Die vergadering besluit dat die instelling van 'n Reddingsdaadfonds deur die voortsettingskomitee ondersoek sal word.
11. Die vergadering gee opdrag dat die komitee aandag sal skenk aan volksverootmoediging.
12. Die vergadering gee opdrag dat die Volk ingelig sal word oor die besluite van die Volksvergadering.
13. Die vergadering stel 'n voortsettingskomitee saam om uitvoering te gee aan die besluite wat geneem is. Die voortsettingskomitee sal as die Geloftvolk Koördineringskomitee bekend staan, en kry opdrag om die volgende Volksvergadering byeen te roep, so gou as wat prakties moontlik is.
14. Na aanleiding van 'n uitspraak wat vanuit die gehoor gemaak is, het die vergadering hul eenparig gedistansieer van die gebruik van gewapende geweld in die vrywordingsproses.
15. Die komitees sal te alle tye 'n oop-deur-beleid handhaaf, sodat Volksgenote deurlopend insette kan lewer.
16. Die vergadering gee goedkeuring daaraan dat Geloftfees-komitees of komitees wat volksbyeenskomste reël, voortdurend inligting kan aanvra vanaf die koördineringskomitee om aan hulle vergaderings bekend te maak.
17. Die vergadering erken deurgaans die Geloftvolk se volle afhanklikheid van ons Hemelse Vader en eer Hom vir die ordelike verloop van die volksvergadering.

Mosies:

1. Die vergadering van die Geloftvolk bevestig dat hul met groot deernis dink aan die seuns van ons volk wat tans in die gevangenis verkeer, of reeds gevangenisstraf uitgedien het. Die vergadering verseker hierdie seuns van die besef by hulle volksgenote dat die beproewing wat hulle deurgaans, nie die gevolg is van die nastrewing van eie belang nie, maar die gevolg is van die brandende versugting na vryheid. Die vergadering dra hulle op in ons Gebede.
2. Die vergadering verklaar hiermee dat teen die agtergrond van die vryheid en immuniteit wat misdadigers in die huidige samelewing geniet, die voortgesette aanhouding van ons volk se seuns 'n simboliese gebaar van die Staat is, waardeur hul die huidige onderwerping van die Geloftvolk demonstreer. Die vergadering stel dit onomwonde dat die algemene beskouing van reg en geregtigheid vereis dat ons volk se seuns onverwylde vrygelaat word.
3. Die vergadering van die Geloftvolk verklaar hiermee dat die volk in rou verkeer oor al ons volksgenote wat vermoor is in hierdie volksvreemde Staatsbestel. Die vergadering spreek sy innige meegevoel uit teenoor die geliefdes van ons vermoorde volksgenote, asook teenoor hulle

wat oor die jare slagoffers was van roof , pogings tot moord, en aanrandings met die doel om ernstig te beseer.

Die Geloftevolk Koördineringskomitee

10 Oktober 2009

Dagbestuur

Dr Ronnie van der Merwe 073 557 3337

Flip Swanepoel 082 455 4303

Frikkie Strauss 082 493 3785

Aanhangsel 3: Mediavrstelling van die Volksvergadering gehou op 8-10 Oktober 2010 te Nampo Park, Bothaville.

MEDIAVRYSTELLING

VOLKSVERGADERING, NAMPO PARK BOTHAVILLE, 8 – 10 OKTOBER 2010

HIERMEE VERSKAF DIE GELOFTEVOLK KOÖRDINERINGSKOMITEE DIE VOLLEDIGE BESLUTE VAN DIE VOLKSVERGADERING

1. OOR 'N LANGTERMYNVRYHEIDSVISIE

Dat die vergadering 'n omvattende kommunikasieveldtog van stapel sal stuur om 'n vryheidsvisie by die Geloftesvolk te skep en die vryheidsideaal tot op grondvlak in die harte van ons volk in te dra. Hierdie vryheidsvisie moet gebaseer word op 'n terugkeer na God en sy Woord. Die verlange om die heilige ooreenkomste met ons Vader te eerbiedig, moet die sentrale motivering vir ons vryheid wees en die primêre aksie moet gerig wees op geestelike weerbaarheid.

2. OOR DIE FISIESE VOORTBESTAANBEDREIGING TEEN ONS VOLK

Gegewe die historiese en teenswoordige ervaring van swart geweld teen die volk en die toenemende onstabiliteit teweeggebring deur die onwilligheid en/of onvermoë van die huidige regering om wet en orde te handhaaf, neem die vergadering terdeë kennis van die dreigende fisiese aanslag op die voortbestaan van die volk. Die vergadering besluit dat die volk daarvoor deeglik ingelig en gelei moet word om, met die oog op die verwesenliking van sy langtermyn vryheidsideaal, soos in die verlede, weereens sy toevlug tot sy Almagtige God te neem, terwyl die volk homself op enige moontlike maar wettige wyse sal beveilig en beskerm.

3. OOR ONS VOLKSGELOFTES

Die vergadering betreur die gebrekkige onderhouding van ons volksgeloftes en herdenking van historiese gebeurtenisse as onontbeerlike grondslag van ons vrywordingsproses en besluit dat 'n komitee deur die volksvergadering aangewys word om die volgende te doen:

- a) Om, in samewerking met ander volksorganisasies, die volkseie herdenkingsdae te identifiseer en dit in die openbaar af te kondig
- b) Om aksies voor te stel wat daarop gerig is om werkgewers te beweeg om erkenning te gee aan hierdie dae

Die vergadering besluit dat 'n komitee aangewys word om ondersoek in te stel na die herkoms van die volk en moedig ouers aan om self hulle kinders in die geskiedenis van ons volk te onderrig.

4. OOR 'N GODSGEHOORSAME REGERING

Die Teokrasiekomitee word bedank vir die uitvoering van sy opdrag van volksvergadering 2009 en die daarstelling van die verslag. Die beginsels vervat in die verslag word voorlopig aanvaar, maar geen van die inhoud daarvan is finaal nie. Die voortsettingskomitee wat in terme daarvan aangestel word, word opgedra om die verslag as werksdokument en vertrekpunt te neem in die

proses tot die uiteindelijke finalisering van alle aspekte daarin na verwys, met inagneming van elke kommentaar op die hierdie vergadering.

5. OOR 'N INLIGTINGSNETWERK EN 'N DATABASIS

Die vergadering neem eerstens kennis van die voorlegging deur Dr Lets Pretorius betreffende 'n bestaande data-basis en inligtingskanaal. Tweedens word daar besluit dat die huidige databasis en inligtingskanaal van die GKK soos dit verskyn op www.volksvergadering.co.za as genoegsaam beskou word om met samewerking van die volk aangewend en uitgebrei te word. Derdens word daar besluit dat alle volksorganisasies wat hul databasisse aan die volk aangebied het, daarvoor bedank word en dat hulle aangemoedig word om onderling te skakel ten einde die kommunikasie meer vaartbelyn te maak.

6. OOR GEHEIME ORGANISASIES

Die vergadering besluit dat daar 'n volledige ondersoek geloods word na die rol van geheime organisasies in ons volkslewe asook die bedreiging wat dit vir ons vrywording inhou. Daar moet ook ondersoek ingestel word na die teenwoordigheid van okkultiese simbole in ons volksmonumente, asook in die volkslewe in die algemeen.

7. OOR VOLKSVEROOTMOEDIGING

Die vergadering besluit dat daar met die optekening van die volk se sondes begin sal word sodat volksverootmoediging almeer met 'n sondebeseef sal kan geskied.

DIE VOLGENDE MOSIE IS OOK AANVAAR:

Die volksvergadering neem met leedwese kennis van die moord op Eugène Terre'Blanche asook die meer as 40 000 van ons volksgenote wat sedert 1994 vermoor is, waarby meer as 3000 plaasmoorde ingesluit is. Die vergadering betuig sy innige meegevoel met die naasbestaandes van die slagoffers. Dit is ons smeekbede dat ons Hemelse Vader sy tent van beskerming om ons en ons volksgenote sal plaas.

Einde

Uitgereik deur : Dagbestuur van die Geloofsvolk Koördineringskomitee
Navrae: Frikkie Strauss, 022 - 913 2391
Piketberg
15/10/10

Aanhangsel 4: Korrespondensie met Historici.

Inhoud:

A. Brief aan die Historici

B. Die Geadresseerdes

C. Korrespondensie

A. Brief aan die Historici:

Junie en Julie 2011

Geagte Volksgenoot

Ons rig hierdie skrywe aan u met die hoop dat u u weg sal oopsien om ons hierin behulpsaam te wees. Ons verduidelik graag ter agtergrond ons behoefte en waar dit ontstaan het.

’n Aantal volksgenote het gelei gevoel om ’n volksvergadering te Vegkop te reël vir September 2009. Sedertdien het hierdie groepering uit ons volk na ons volk begin verwys as by name “*die Geloftevolk*” vanweë die besef by baie van ons volksgenote dat die gelofte van Bloedrivier in werklikheid ’n belangrike samebindende faktor is, horisontaal, sowel as vertikaal. Dit was die uitgesproke strewende van daardie vergadering dat ons die wil van ons Hemelse Vader, die God van Bloedrivier, sal soek in alles wat ons doen. Die gedagte is om, nadat ’n mate van eenheid onder ons volk bewerkstellig is, as volk Hom (en ons erken en bely Sy Heilige Naam soos wat Hy Homself in die Skrif bekend gemaak het, naamlik JHWH), te vra om ons volk se vryheid weer aan ons terug te gee.

Ter uitbouing van voorgaande strewende het die vergadering ’n Teokratiese Komitee daargestel ten einde ’n Godvresende regeringstelsel, asook die volk se geestelike sake en verwante aspekte te

ondersoek. Een van die vername besluite van die vergadering was juis dat die volk sy geloftes sal navors, bekend maak en nakom.

Die Volksvergadering van Vegkop 2009 is opgevolg met 'n Volksvergadering te Nampo gedurende Oktober 2010 .

Langs die weg het verdere ondersoek na die Geloofte van Bloedrivier aan die orde gekom. Dit het aan die lig gekom dat die presiese bewoording van die Geloofte soos oor die jare aan ons geleer, 'n twyfelagtige herkoms in 'n vername opsig daarvan het. Dit het aanleiding tot verdere debat gegee en die behoefte het ontstaan om so na as moontlik aan 'n getroue oorspronklike weergawe van die Geloofte te kom.

Aangesien geeneen uit ons geledere 'n deskundige historikus is nie, is voorgestel dat bekende historici en ingeligte volksgenote uit ons Volksgeledere genader word om leiding, en indien moontlik, uitsluitel oor die saak te ontvang.

Ons het besef dat die interpretasie van die bewoording van die Geloofte, 'n kontensieuse aangeleentheid sal wees en het daarom besluit om dit by hierdie versoek om leiding aan u, uit te sluit. Ons sluit derhalwe hierby die navorsing soos wat dit tot op datum gedoen is in om vir u as grondslag te dien. Na die beste van ons wete bestaan daar nie beter historiese bronne as wat reeds daarin na verwys is nie. Indien ons enigsins verder van hulp kan wees, verneem ons baie graag so spoedig moontlik van u.

Hierdie komitee moet D.V. gedurende die volgende Volksvergadering aan die vergadering terug rapporteer en sou baie graag op daardie stadium in die vermoë wou wees om met groter sekerheid oor die aangeleentheid uitsprake te maak.

Indien derhalwe enigsins moontlik word enige terugvoer van u baie graag betyds ontvang. Indien daar koste verbonde aan hierdie hulp gaan wees, verneem ons graag vooraf daarvan.

Vind aangeheg:

'n Vergelykende tabel tussen die weergawes tot ons beskikking

- Die Geloofte volgens JG Bantjes - JOERNAAL / November en Desember 1838 - Gepubliseer in: De Zuid-Afrikaan, Vrydag den 14 Juny 1839 [*Hierdie koerant is herdruk en beskikbaar op aanvraag*]
- Die gelofte volgens AWJ Pretorius - VERSLAG / 23 Des.1838 - Gepubliseer in: De Zuid-Afrikaan, Vrydag den 15 February 1839.
- Die Geloofte volgens GBA Gerdener - Sarel Cilliers, Die Vader van Dingaansdag - GBA Gerdener bl.67-68.
- Die Geloofte volgens Hofstede - GDJ Duvenage Die Groot Trek, Die Eerste Drie Jaar, Die Geloofte Deel 3. Bl. 185 Bylae 5.

- Die Geloofte volgens Sarel Cilliers - Sarel Cilliers, Die Vader van Dingaansdag - GBA Gerdener bl. 121.

Ons vertrou dat hierdie saak u belangstelling sal wegdra.

Dienswillig

Lourens Joubert
Voorsitter Teokratiese Komitee

Flip Swanepoel
Sekretaris

B. Geadresseerdes

Professor Hendrik van der Wateren

Professor Fransjohan Pretorius

Professor A.D. Pont

Professor A.W.G. Raath

Dr. Sydney Gregan

Professor H.G. van der Westhuizen

Professor Kobus Pienaar

C. Korrespondensie

1. Prof .A.W.G Raath

2011-07-06

Geagte mnr. Joubert,

1. Hiermee erken ek ontvangs u u skrywe en die aanhangsels.
2. Die struktuur en inhoud van die Gelofte interesseer my ook.
3. Die stukke wat u ingesluit het, is aan my welbekend.
4. In 2001 het ek 'n uitvoerige artikel oor die Gelofte gepubliseer in Hervormde Teologiese Studies (HTS) 57(3&4) 2001: 908-958. Dit is op die internet beskikbaar by HTS se webtuiste. Sover aan my bekend is dit die mees volledige artikel oor die Gelofte nog.
5. Ons kan die Gelofte nie van die historiese agtergrond daarvan losmaak nie. Die artikel verduidelik dit uitvoerig.
6. Ons het nie 'n verbatim weergawe wat stenografies deur 'n skriba of teenwoordige neergeskryf is nie. Ons het beslis wel die aspekte wat in die Gelofte hanteer is baie duidelik en histories getrou beskikbaar. BELANGRIK: Die kernbron waaruit die Voortrekkers aanbid het (naas die Statenbijbel natuurlik) was A Brakel se werk Redelijke Godsdienst - ditw as feitlik in elke wakis van 'n Voortrekkerwa te kry; die elemente van die Gelofte kom ongetwyfeld daaruit - raadpleeg dit asseblief!! vanaf die eerste publikasie daarvan in 1700 tot 1795 het 21 drukke verskyn. Ek het in my leeftyd van elke uitgawe voorbeelde gevind uit ou Voortrekkerfamilies. Daarbenewens was ander werke van die sogenaamde "Óude Schrijvers" soos Hellenbroek, Smijtegelt, Coenraad Mel en andere vryelik in die wa-biblioteke te vinde - ek het meer as 200 eksemplare daarvan in my lewe onder ou Voortrekkersfamilies opgespoor.

Mens sou dus nie die Gelofte vanuit die liberale teologie of ander godsdiens wat aan die Voortrekkers vreemd was kon verstaan nie. In bykans elkeen van die werke genoem word uitvoerig met Geloftes gehandel - die Voortrekkers was dus wel deeglik op hoogte van die Statenbijbel se inhoud van Geloftes. Die Statenbijbel en kommentare deur die "Oude Schrijvers" is vanaf die aankoms van Van Riebeeck aan die Kaap gebruik - tot die mate dat ek oor die jare talle geloftes deur individue en groepe in volksgeledere gevind het wat hulself aan God verbind. In die betrokke artikel deur myself en E. Erlank kan u gerus let op die agtergrond van Bullinger se kommentara oor die verbond - daarbinne vervul geloftes 'n belangrike rol.

7. Dalk moet u eers na die betrokke artikel oor die Gelofte kyk en dan kan ons verder gesels.

Beste groete,

Andries Raath

2. Prof. F.Pretorius

2011-07-07

Beste mnr Swanepoel

Dankie vir u skrywe oor Geloftedag.

Ek het waardering vir u goeie werk oor wat die verskillende bronne oor Geloftedag te sê het, veral die opbreek daarvan in tabelvorm oor elke aspek. Dit dui die verskille baie duidelik aan.

Dit is inderdaad verwarrend dat ons nie weet presies hoe die Gelofte gelui het nie - dit was 'n gebed, nie 'n geskrewe dokument nie, en daarom is die rekonstruksie daarvan so moeilik.

Dit val my op dat u nie prof Floors van Jaarsveld se artikel oor Geloftedag in u opsomming insluit nie - daardie gewraakte referaat wat hy op 23 Maart 1979 by Unisa gelewer het en wat op die plek tot sy teer-en-veerdery deur Eugene Terreblanche-hulle gelei het. Want eintlik het hy presies gedoen wat u nou met u opsomming gedoen het - die verskillende bronne ontleed. En sy slotsom is skrikwekkend, indien mens

altdie die W.E.G. Louw-G.B.A. Gerdener-Sarel Cilliers-weergawe aanvaar het.

Ek het waardering daarvoor dat u by die antwoord wil uitkom. Dit kan u dalk skok, maar Van Jaarsveld se standpunt is op suiwer akademiese argumente gebaseer. Hy aanvaar die dokumente wat tydens die naaste aan die gebeure self was, nl. Andries Pretorius se brief van 23 Desember 1838 en Jan Bantjes se joernaal wat hy tydens die ekspedisie gehou het. Daarby wys hy daarop dat Sarel Cilliers se herinneringe in 1871 opgeteken is - wel 'n belangrike rolspeler, maar baie jare ná die gebeure opgeteken. Van Jaarsveld wys op ander probleme met Cilliers se herinneringe, bv. dat 'n brief van hom aan ds. Van Broekhuizen nie van 'n Sabbat melding maak nie, wel van die bou van 'n kerk, wat hy weer in sy 1871-herinneringe vergeet het. Ek wil u dus aanraai om - so moeilik as wat dit dalk mag wees - onbevange na sy artikel te kyk en sy bevindinge te bestudeer.

Die artikel is getiteld "Die ontmitologisering van die Afrikaner se geskiedsbeeld", en is 'n hoofstuk in sy boek "Die Afrikaner se groot trek na die stede" (Perskor, Johannesburg, 1982).

Meer kan ek nie bydra nie.

Met vriendelike groete

Fransjohan Pretorius

3. Prof. dr. A D Pont.

Posbus 35838,

MENLO PARK.

6 Julie 2011.

Mnr. Lourens du Toit, *[moet wees Joubert]*

Voorsitter : Teokratiese Komitee.

Geagte Mnr. Du Toit, *[moet wees Joubert]*

Die Voortrekker-gelofte 1838.

My dank vir u skrywe in bogenoemde verband wat ek in hierdie dae ontvang het. Die saak wat u aanroer, naamlik **die presiese bewoording** van die Gelofte van 1838, is 'n vraagstuk. Dit vanweë die feit dat daar geen skriftelike teks van die oorspronklike Gelofte, soos bewoord op 9 Desember 1838, aan ons oorgelewer is nie. As die geskiedenis van die Gelofte nagegaan word, blyk dit dat die Gelofte op 9 Desember 1838 die eerste maal in 'n godsdiensoefening by die Wasbankspruit afgelê is. Volgens Jan Bantjes se Joernaal het Sarel Cilliers daar gepreek. Hy het die diens met 'n gebed afgesluit "waarin de belofte voormeld aan God werd gedaan en een krachtige smeking om Gods hulp en bystand in het volbrenging derzelve." Volgens sy mededeling is die Gelofte daarna, elke aand, in elke van die drie godsdiensoefeninge wat saans gehou is, herhaal. Dit laat dink dat daar tog drie kopieë van die Gelofte moes gewees het. As dit so was, dan het nie een van daardie tekste bewaar gebly nie. Al wat ons het, is die herinneringe van individue oor die aflê van die Gelofte en die inhoud daarvan.

Hoewel dit waar is dat al die lede van die kommando vooraf ingelig is oor die Gelofte en sy inhoud sodat almal daarvoor kon nadink en saamstem, is die Gelofte nie in 'n geskrewe vorm aan die kommandolede voorgelê nie. Terselfdertyd was die aflê van 'n Gelofte destyds nie 'n vreemde of uitsonderlike saak nie.

In die geskrifte van een van die “oude skrywers” wat aan die Voortrekkers bekend was, word die saak van ’n Geloofte uitvoerig behandel. (sien W à Brakel, **Redelike Godtsdienst**, Rotterdam 1736, DI 2, bl. 508 – 512). As gelet word op die beskrywing van die gebeure in 1838 wil dit voorkom dat Brakel se voorwaardes vir die aflê van ’n Geloofte in ag geneem is.

Hoe dit ook al sy, een ding staan vas : daar bestaan vandag nie meer ’n oorspronklike teks van die Geloofte wat op 9 Desember 1838 afgelê is nie. Dit beteken dat die beste wat nou gedoen kan word, is om uit die beskikbare gegewens op ’n versigtige manier ’n teks te **rekonstrueer**. In die verbygaan kan net vermeld word dat die teks van die Geloofte soos ons dit vandag gebruik, is die Gerdener-rekonstruksie van 1919 wat op die gegewens wat Sarel Celliers gegee het, berus.

As daar dan gesoek word na die inhoud van die Geloofte, dan kan daarop gewys word dat daar drie weergawes van die inhoud van die Geloofte bestaan. Gelukkig is dit so dat, so vêr bekend, daar onder die Voortrekkers nooit ’n ernstige verskil van mening was oor die inhoud van die Geloofte nie. Daarom is my mening dat die verskille wat daar bestaan tussen die drie weergawes van die teks van die Geloofte wat ons vandag besit eerder as aanvullend en verklarend van mekaar verstaan moet word, as dat dit gesien moet word as verskille ten opsigte van die inhoud. Ek grond hierdie opvatting op die feit dat die Voortrekkers wat die Geloofte afgelê het, geen verskille gesien het in wat hulle bedoel het en wat die groot lyn en die hoofgedagtes van die Geloofte was nie.

As die saak van naderby besien word, dan is daar die volgende beskikbare bronne :

a. **Andries Pretorius**. Hy het op 23 Desember, dit wil sê ’n week na die slag van Bloedrivier, sy verslag aan die Volksraad oor die veldtog teen Dingaan, opgestel. Dan kan mens onthou dat Pretorius die “vader” van die Geloofte is want hy het die saak van die aflê van ’n Geloofte die eerste aangeroeer deur met Sarel Celliers daaroor te praat. In sy weergawe van die Geloofte stel hy dat indien God hulle die oorwinning gee, dan sal die Voortrekkers :

- die dag van die oorwinning “onder ons gansche geslacht” bekend maak;
- die oorwinning aan die Here God toewy;
- die oorwinning jaarliks met danksegging gedenk en vier; en
- ’n kerkgebou sal oprig as blyk van dank.

Hierdie herinnering is waardevol want dit is byna direk na die slag van Bloedrivier geskrywe terwyl alles nog vars in die geheue moes gewees het.

b. Die tweede bron is die **Joernaal** van **Jan Bantjes**, die sekretaris van Pretorius. Hierdie verslag is op 14 Junie 1839 in die Kaapse koerant, **de Zuid-Afrikaan**, gepubliseer. Dit is nie bekend wanneer hierdie verslag geskryf is nie, maar omdat dit binne die bestek van 6 maande na die slag van Bloedrivier geskryf is, moet dit ook as 'n betroubare en waardevolle bron beskou word.

Bantjes vermeld dan die volgende elemente van die Geloofte. Opvallend is dat hy die volgorde anders opteken as Pretorius. Hy stel dan :

- dat die Trekkers belowe het dat indien hulle oorwin, hulle 'n huis (kerkgebou) tot Sy gedagtenis sal oprig;
- dat hulle God se bystand sal vra om hulle Geloofte na te kom;
- dat hulle die dag van die oorwinning in 'n boek sal skrywe en aan almal bekend sal maak;
- sodat "zelfs ... onze laatste nageslachten" die dag tot "het eere Gods" sal vier.

c. Die derde getuie is **Sarel Celliers** wat sy herinneringe eers in 1871 gepubliseer het. Daar is twee argumente waarom sy getuie as gewichtig beskou word en dit is dat hy die man was dat die Geloofte geformuleer het al was dit in 'n gebed. Daarby was hy een van die min mense wat dwarsdeur sy lewe elke 16 Desember die Geloofte nagekom het.

Miskien is dit die rede waarom Celliers se teks van die Geloofte in 1876 deur Hofstede aangehaal word en in 1919 deur Gerdener gebruik word as die basis van 'n soort "amptelike teks" van die Geloofte.

In hierdie weergawe van die Geloofte word begin met 'n **inleiding** - "Hier staan ons voor die Heilige God Ens." wat alleen sin maak as die Geloofte op sy eie afgelê word. Dit wil voorkom dat dit nie 'n onderdeel van die oorspronklike Geloofte was nie. Dan volg die volgende elemente :

- indien God ons sal beskerm en die vyand in ons hande gee,
- dan sal ons die dag en datum elke jaar as 'n dankdag, soos 'n Sabbat, deurbring;
- ons sal 'n huis tot sy eer oprig;
- ons sal dit aan ons kinders sê sodat hulle dit sal oordra aan die opkomende geslagte;

- sodat die roem van die oorwinning aan God gegee sal word.

Bespreking.

Indien so na die verskillende tekste van die Geloofte gekyk word, dan val die Geloofte telkens in twee dele uiteen. Die een deel is die vraag of bede dat God in die komende botsing met Dingaan se impi's aan die Voortrekkers die oorwinning sal gee. Daarin is daar geen verskil tussen die Pretorius-Bantjes tekste en die Celliers teks = ook Hofstede, Gerdener, Louw, nie.

Pretorius en Bantjes praat van “de overwinning verkrygen mogen” en “de overwinning geven mogt” asook Hofstede met “eene volkome overwinning op hunne vyand”.

Celliers en Gerdener en Louw praat van “onze vyand in onze handen zal geven dat wy hem overwinnen”.

Dit lyk dus dat daar eenstemmigheid was oor die Voortrekkers se vraag of bede tot God en dat dit feitlik met dieselfde woorde geformuleer is.

Dan volg die tweede deel waar die Voortrekkers belowe dat hulle in antwoord op die verlossing, die volgende verpligtinge op hulleself sal neem om so hulle dankbaarheid te betuig :

- den dag onzer overwinning, zynde Zondag den 16 December onder ons gansche geslacht te doen bekend worden en dat wy het aan den Heer willen toewyden en vieren met danksegging, zoo als wy, voor wy tegen de vyand streden in het openbaar gebed beloofd hebben” --- **Pretorius.**
- dat wy den dag der overwinning in een boek zullen aantekenen en dezelfde bekend te maken, zelfs aan onze laatste nageslachten op dat het ter eere van God gevierd worden – **Bantjes.**
- dat wy de dag en de datum elk jaar als een verjaarsdag en een dankdag, zoo als een Sabbat in Zijn eer zal doorbrengen en dat wy het aan onze kinderen zal zeggen dat zy met ons erin moeten deelen, tot gedachtenis ook voor onze opkomende geslachten en als er iemand is die er onder beswaar bevind dat die dan van deze plaats weg moeten gaan --- Celliers.

Daarop volg dan die tweede belofte :

* zoo ook, dat wy de overwinning verkrygen mogen, wy den Heere tot Zyns Naams gedachtenis een huis stichten zullen alwaar Hy ons zulks aanwyzen zal --- **Pretorius.**

* zoo de Heere ons de overwinning geve mogt, een Huis tot Zynes Grooten Naams gedachtenis te stichten alwaar het Hem behagen zal --- **Bantjes.**

Celliers maak in 1871 geen melding van die oprig van 'n kerkgebou nie. Hofstede vermeld in 1876 : "een tempel ter Zijne eer te stichten zoude waar het Hem zou behagen. Gerdener en Louw volg hierdie formulering.

Dan volg die derde belofte :

* welke Geloofte wy nu ook hopen te betalen met de hulp des Heeren nu Hy ons gezegend en ons gebeden verhoord heeft --- **Pretorius.**

* en dat zy ook moeten afsmeeken de hulp en bystand van God om deze Geloofte seker te kunnen volbrengen --- **Bantjes.**

* want de eere van Zyn Naam daardoor zal verheerlykt worden dat de roem en eer van de overwinning aan Hem zal worden gegee. --- **Celliers.**

Hofstede, Gerdener en Louw sluit hier by Celliers se teks aan.

Wanneer hierdie gegewens bestudeer word en ook nog op ander materiaal gelet word (by voorbeeld die gegewens in G Preller se **Voortrekkermense** wat 'n wye variasie van uiteenlopende herinneringe oor die Geloofte bied) dan blyk dit dat die belangrikste gegewens oor die teks van die Geloofte deur Pretorius, Bantjes en Celliers gegee word. Maar daar is nie genoeg materiaal beskikbaar om 'n presiese teks van die Geloofte van 1838 te rekonstrueer nie. Inmiddels totdat ander materiaal na vore kom, moet aanvaar word dat die hoofsaak van wat in die Geloofte afgelê is in 1838, in die tekste van Pretorius, Bantjes en Celliers aanwesig is.

Die stelling : “ die presiese bewoording van die Gelofte ’n twyfelagtige herkoms in ’n vername opsig daarvan het ...” is moeilik indien nie onmoontlik om te bewys nie. Dit omdat daar nie meer ’n **presiese of oorspronklike bewoording van die Gelofte van 1838 aan ons oorgelewer is nie**. By voorbeeld : Pretorius stel dat die Voortrekkers belowe het dat hulle “een huis stichten zullen”. Bantjes gebruik dieselfde woorde. Celliers noem dit glad nie. Hofstede gevolg deur Gerdener en Louw praat van ’n tempel.

Nou staan dit in die geskiedenis vas dat Andries Pretorius later die groot dryfkrag was om hierdie deel van die Gelofte uit te voer. Daarom staan daar vandag in Pietermaritzburg ’n beskeie kerkgeboutjie – die Geloftekerk. Dit is die tempel wat gebou is tot eer van God, of een Huis tot Zyns Godes Naams gedachtenis. Dit lyk vir ons nie na veel nie, maar dit is wat in uitvoering van die Gelofte gebou is. Daarom is daar verskillende teorieë waarvan een sê dat dit beteken het dat die Voortrekkers, oral waar hulle sal kom, kerkgeboue sal oprig. Dit het hulle inderdaad gedoen, maar hulle het daardie kerkgeboue nie as Geloftekerke verstaan nie ! ’n Ander opvatting is dat die volk so moet leef dat die Afrikanervolk ’n huis tot eer van God sal wees. Dit is ’n goeie ideaal maar ook dit is nie wat die Voortrekkers belowe het nie !

Dit lyk my dat ons die Gelofte soos dit in verskillende bewoordinge aan ons oorgelewer is, maar so moet hou omdat ons weet dat ons nie ’n volledige oorspronklike teks het nie. Dit moet ons doen sodat ons, ondanks die verskille wat daar bestaan (want dit lyk nie na wesenlike verskille nie) **tog nog redelike afleidings kan maak van wat die Voortrekkers in die Gelofte belowe het sodat ons dit kan nakom**. Dit wil voorkom dat ons uit eerbied vir die vadere, dit wat hulle min of meer van dieselfde betekenis en bewoording aan ons oorgelewer het, as korrek sal aanvaar en gehoorsaam. In daardie proses is dit nodig dat ons sorgvuldig sal let op wat die woorde en begrippe wat hulle gebruik het, in hulle dae vir hulle beteken het. As hulle by voorbeeld verwys na ’n **tempel** dan kan daardie woord verwys na, by voorbeeld, Salomo se tempel. Maar dit is duidelik dat dit nie die bedoeling van die Voortrekkers was nie. As ons wil weet wat hulle met “tempel” bedoel het, moet ons in Pietermaritzburg gaan kyk na die Geloftekerk en dan weet ons wat hulle belowe het.

As dit gesê word, dan gaan dit daarom :

1. Dat op 16 Desember elke jaar die Gelofte van 1838 herdenk sal word tot eer van God deur ’n verootmoediging en ’n godsdiensoefening. Die belangrike is dat dit ’n **dankdag** is en ’n dag waar God en sy ontferming oor ons volk op 16 Desember 1838 op die voorgrond staan en ons menslike manhaftigheid en beterweterigheid op die agtergrond sal staan.

2. Dat ons sal aanhou om aan almal, maar veral ons kinders, te vertel wat die betekenis van hierdie dag is en waarom dit 'n dag is wat aan God toegewy is sodat hulle iets sal begryp van die stelling dat God regeer. Terselfdertyd sal dit die kinders leer dat daar 'n duidelike samehang is tussen verlede-hede-toekoms.
3. Die presiese teks van die Geloofte is nie die aller-belangrikste nie maar dat ons deur die onderhouding en viering van Geloftedag weer sal beseef dat ons as volk van God aan God gehoorsaam sal (moet !) wees en Hom in alles sal eer en dien.

Pretoria.

2011.

4. Dr. Sydney Gregan

2011-07-17
Mnr Swanepoel

Ek het dit ontvang dankie. Ek sal egter nie nou daaraan aandag kan gee nie weens werksomstandighede, maar hopelik later. U kan gerus ook vir prof HG vd Westhuizen of dr JP Botha kontak in hierdie verband wat oor meer kennis as ekself beskik.

Groete

Sydney Gregan
Sent via my BlackBerry from Vodacom - let your email find you!

5. Prof.H.G. van der Westhuizen

2011-07-22
Geagte Flip Swanepoel,

Vanweë my situasie op die plaas, 'n lokasie wat 2,5 km langs my plaaslyn op loop waardeur my plaas elke dag onder "vagebonders" deurloop, en vanweë die feit dat een volle week van elke maand aan my publikasie *Koers in Leer- en Lewenskwessies* spandeer word, en derdens met 'n Buitengewone Algemene Kerkvergadering komende Oktober, kan ek geen tyd aan iets verder spandeer nie. Daarby het ek 'n groot navorsingsprojek wat 'n keurdatum het!

Dit is toe te juig dat julle ook die presiese bewoording van die Geloofte 1838 wil vasstel. Sterkte daarmee.

Tog wil ek vriendelik vra dat julle nie ons ou volkie aanleiding gee tot verdere seperatistiese neigings nie. Om van Geloftevolk te praat is gekwalifiseerd verstaanbaar. Wees egter versigtig om JHWH sonder meer as die Here se heilige Naam op die volk te plaas. D e Septuagint (die vertaling van die OT in Grieks wat deur die NT gebruik word) vertaal JHWH met Kurios – Heer Here). Om van teokratiese komitee, regering ensovoorts te praat, is aanduiding van goeie voornemens. Maar ons moet oppas om nie oormatige toeëiening te maak nie. Die Bybel se gebruik is nie om te praat van die God van Jerusalem of Bloedrivier of plek nie, maar die God van Abraham, Isak, Jakob – en dan eerder God van die kommando of boere of Voortrekkers van Bloedrivier.

Die uwe

Prof HG van der Westhuizen

XII. Bronne.

Bailey, A., *Die Geloofte van 16 Desember 1838: Die Herdenking en Betekenis Daarvan, 1838 TOT 1910*, U.P., 2002.

Bird, J., *Annals of Natal.*, 1888.

De Jongh, P.S., *Sarel Cilliers*, Perskor, 1987.

De Zuid-Afrikaan, 15 Februarie [sic] 1839.

De Zuid-Afrikaan, (Byvoegsel Bantjes Joernaal), 14 Juny [sic] 1839.

Die Burger, *Redaksioneel*, 25 April 1980.

Dreyer, A., *Die Kaapse Kerk en Die Groot Trek*, 1929.

Duvenhage, G.D.J., *Die Groot Trek - Die Eerste Drie Jaar - Deel 3: 1838 Die Geloofte*, 1988.

Engelbrecht, S.P., *Die Geloofte*, Die Groot Trek - Gedenkuitgawe van die Huisgenoot, Desember 1938

Engelbrecht, S.P., *Geskiedenis van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika*(Derde Hersiene en Vermeerderde Uitgawe), 1953.

Ferreira, O.J.O., *Die Geskiedenis van die Sentrale Volksmonumentekomitee*, U.P., Desember 1970.

G.K.K., Mediaverklaring, 15 Oktober 2010.

G.K.K., Notule van 'n vergadering van die GKK, 26 en 27 November 2010.

G.K.K., Volksverklaring, 10 Oktober 2009.

Gerdener, G.B.A., *Sarel Cilliers. Die Vader van Dingaansdag* (3de Uitgawe), 1925.

Greyling, P., *Welkom dierbaar woord van God*, Overkruin Maandblad van die NG Gemeente Overkruin, Augustus 2008.

Hofstede, H.J., *Geskiedenis van den Oranje-Vrijstaat*, 1876

Hoofstad, *Aanranding op Prof: Polisie tree op*, 29 Maart 1979.

Instituut vir Eietydse Geskiedenis [INEG], Bloemfontein.

PV 202 Privaatversameling: Federasie van Afrikaanse Kultuurverenings.

Lêer 1/2/3/2/5 Hoofbestuur: Notuleboek, 1955-1962.

Lêer 1/2/3/2/6 Hoofbestuur: Notuleboek, 1962-1970.

Jacobsz, S.W., *Verbond by Bloedrivier*, 1996.

Jansen, E.G., *Die Voortrekkers in Natal, Opstelle deur E.G. Jansen*, 1938.

Kritzinger, M.S.B, e.a., *Verklarende Afrikaanse Woordeboek [VAWB]*, J.L. VAN SCHAİK, 1972.

Le Roux, P.R. (argitek), *Simboliek van die Voortrekker-Gedenkkerk*, Die Kerkbode, 15 Desember 1965.

Liebenberg, B.J., *Andries Pretorius in Natal*, 1977.

Muller, C.F., *500 Jaar Suid-Afrikaanse Geskiedenis* (Derde Hersiene Uitgawe , Eerste Druk 1980), 1980.

Nienaber, P.J., *Afrikaanse Verhalende Verse* (Elfde Druk), 1958.

Odendaal, F.F., e.a., *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal [HAT]* (Tweede hersiene uitgawe, eerste druk), 1979.

Raath, A.W.G, Erlank, E., *Die teologiese agtergronde van die Voortrekkergehoofte (1838)*, HTS 57(3&4), 2001.

Terblanche, E., *W.E.G. Louw (1913-1980)*, Litnet., datum onbekend.

The Natal Witness, *Tar and Feathers*, 30 Maart 1979.

Thom, H.B., *Die Geloftekerk en Ander Studies oor die Groot Trek*, 1949.

Uys, C.J., *Danskraal of Waschbankspruit?*, Historia 3(2), Junie 1958.

Uys, C.J., *Die Penvoerder van die Groot trek*, Die Kerkbode, 25 Desember 1957.

Van der Watt, G., *G B A Gerdener - Koers-aanwyser in die Nederduitse Gereformeerde Kerk se Sending en Ekumene*, UOVS, Julie 1990.

Van Jaarsveld, F.A., *Die Afrikaners se Groot trek na die Stede en ander opstelle*, 1982.

Vrystaatse Argief, Aanwins 121.42, *Brief van Cilliers - ds. Van Broekhuizen*, 14 Februarie 1866.